

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันคคีความต่าง ๆ ทั้งคคีอาญา คคีความผิดส่วนตัว ตลอดจนคคีแห่งโคย เฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งกัน เรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินและทรัพย์สินได้เกิดขึ้นเป็นอันมาก มิใช่เฉพาะในจังหวัดกำแพงเพชร เท่านั้นแต่มีอยู่ทั่วราชอาณาจักร ทั้งนี้เพราะสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากภาวะการครองชีพตลอดจนการบีบคั้นจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเกิดกรณีพิพาท บาดหมางกันมากขึ้นซึ่งได้สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นในสังคม อย่างมากมายและเป็นผลให้ตำรวจกิติ อัยการกิติ ฝ่ายปกครองกิติต้องม้งานมากยิ่งขึ้น และแม้ที่สุดศาลกิติต้องมีการดำเนินการดำเนินคคีมากขึ้นจนเป็นเหตุให้คคีความต่าง ๆ คั้ง ค้างอยู่ในศาลบ้นนี้อย่างมากมาย ทั้งนี้เนื่องจากว่าคคีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคคีแห่ง หรือ คคีอาญา เมื่อถูกนำขึ้นสู่กระบวนการยุติธรรมของศาลแล้วต้องใช้เวลาในการพิจารณา พิพากษาคคีเป็นระยะเวลาาน คังรายละเอียดที่แสดงไว้ในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงระยะเวลาดำเนินกระบวนการพิจารณาคคีแห่ง

ในแต่ละชั้นศาล (สรุปจากคคีในช่วงปี 2517-2522)

ระยะเวลา ชั้นศาล	ระยะเวลา		
	ไม่เกิน 1 ปี	กว่า 1 ปีถึง 3 ปี	กว่า 3 ปี ถึง 5 ปี
ศาลแห่ง	48%	50%	2%
ศาลอุทธรณ์	72%	28%	0%
ศาลฎีกา	34%	64%	2%

ตารางที่ 2 แสดงระยะเวลาดำเนินการกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ศาลแพ่งถึงศาลฎีกา (สรุปจากคดีในช่วงปี 2517-2522)

ไม่เกิน 1 ปี	กว่า 1 ปี ถึง 3 ปี	กว่า 3 ปี ถึง 5 ปี	กว่า 5 ปีขึ้นไป
0 %	46 %	50 %	4 %

ตารางที่ 3 แสดงระยะเวลาดำเนินการกระบวนการยุติธรรมในแต่ละชั้นศาล (สรุปจากคดีในช่วงปี 2517-2522)

ระยะเวลา ชั้นศาล	ระยะเวลา		
	ไม่เกิน 1 ปี	กว่า 1 ปี ถึง 3 ปี	กว่า 3 ปี ถึง 5 ปี
ศาลอาญา	77.08 %	22.92 %	-
ศาลอุทธรณ์	62.05 %	37.05 %	-
ศาลฎีกา	95.83 %	4.17 %	-

ตารางที่ 4 แสดงระยะเวลาดำเนินการกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ศาลอาญาลงถึงศาลฎีกา (สรุปจากคดีในช่วงปี 2517-2522)

ไม่เกิน 1 ปี	กว่า 1 ปี ถึง 3 ปี	กว่า 3 ปี ถึง 5 ปี
6.25 %	85.42 %	8.33 %

ที่มาของตารางที่ 1-4 : วารสารกฎหมาย ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 ตุลาคม 2525

จากตารางทั้งหมดที่แสดงข้างต้นจะเห็นได้ว่า คดีส่วนใหญ่จะใช้เวลาดำเนินการกระบวนการยุติธรรมกว่า 3 ปี ถึง 5 ปี และคดีอาญาส่วนใหญ่จะใช้เวลาดำเนินการกระบวนการยุติธรรมกว่า 1 ปี ถึง 3 ปี ซึ่งนับว่าเกิดความล่าช้าอย่างมากในการพิจารณาคดี จนทำให้เกิดความต่าง ๆ มากมายที่ศาลเป็นจำนวนมาก

และแม้ว่าศาลจะไต่พยายามเร่งรัดการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมให้

รวดเร็วขึ้นแต่ก็ปรากฏว่ายังคงมีคดีความค้างค้างอยู่อีกมากมาย เนื่องจากจำนวนคดีที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว ก็จะเห็นได้จากสถิติคดีที่ศาลต่าง ๆ รับผิดชอบพิจารณาในระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา (ปี 2519-2523) ในศาลที่มีแนวโน้มสูงขึ้นถึงร้อยละ 10.90 ศาลอาญามีแนวโน้มสูงขึ้นร้อยละ 7.16 ในศาลชั้นต้นหัวราชอาณาจักรยกเว้นศาลแพ่ง และศาลอาญามีแนวโน้มสูงขึ้นร้อยละ 7.75 ในศาลฎีกามีแนวโน้มสูงขึ้นร้อยละ 6.13 ดังปรากฏรายละเอียดตามตาราง

ตารางที่ 5 แสดงสถิติคดีที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลในรอบ 5 ปี
(2519-2523)

	2519	2520	2521	2522	2523	ใน 5 ปีมี แนวโน้ม คิดเป็น %
ศาลแพ่ง	12,546	14,994	15,156	15,183	18,041	10.90
ศาลอาญา	20,214	24,101	29,227	30,791	23,815	7.16
ศาลชั้นต้น หัวราช อาณาจักร ยกเว้น ศาลแพ่ง และศาล อาญา	199,625	214,049	213,460	225,249	247,538	7.75
ศาลอุทธรณ์	10,581	9,543	6,433	6,909	7,457	1.50
ศาลฎีกา	2,907	2,407	2,464	3,494	3,494	6.13

ที่มา : วารสารกฎหมาย ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 ตุลาคม 2525

จากปัญหาความค้างค้างของคดีตามศาลดังกล่าวทำให้รัฐบาลต้องเพิ่มงบประมาณในการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขึ้นทุกปี และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่น่าสนใจเป็นห่วงเป็นใยมากที่สุดก็คือการที่คู่กรณีเกิดกรณีจะเอาชนะกันเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะต้องขอไร ชำนาญ กูหนี่ฮิมสิน ชาอทรัพย์สินเอาเงินมาสู้คดีกันเท่าไรก็ตามจนในที่สุดก็นำไปสู่ความอาสาคมาคร่าถึงชั้นล่างหลายชีวิตกันซึ่งก็ปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไปอย่างกว้างขวางทั่วประเทศทั้งเป็นที่ทราบและเห็นเป็นข่าวอยู่ทุกเมื่อเชื่อนวันในหน้าหนังสือพิมพ์

ตารางที่ 6 แสดงสถิติคดีอาญาที่พระราชอาณาจักร ปี 2525-2529

พ.ศ.	คดีอาญาทั่วไป(เว้นอุกฉกรรจ์)			คดีอุกฉกรรจ์(เว้นคดีอาญาทั่วไป)		
	เกิด	จับ	จับ %	เกิด	จับ	จับ %
2525	165,017	195,305	81.0	14,649	4,603	31.4
2526	169,366	140,263	82.8	12,122	4,580	37.8
2527	165,293	134,783	81.5	11,023	4,744	43.0
2528	164,069	134,116	81.7	9,648	4,563	47.3
2529	155,131	124,022	79.9	8,726	4,256	48.8
				56,168	22,746	40.5

ที่มา : กองวิจัยและวางแผน กรมตำรวจ

จากสภาพสังคมที่เป็นอยู่ดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นที่น่าคิดว่าควรจะมีองค์กรใด
องค์กรหนึ่งขึ้นมาเพื่อบรรเทาสภาพที่เป็นอยู่ โดยองค์กรดังกล่าวควรจะเป็นองค์กรที่
ประกอบด้วยบุคคลในท้องถิ่นนั้น ๆ ในลักษณะที่ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้า
มามีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง ทั้งนี้จึงได้มีการจัดตั้ง "ศาลาประชนอมชื้อพิทาห"
ขึ้นภายในจังหวัดกำแพงเพชรโดยท่านผู้ว่าราชการจังหวัดในขณะนั้นคือ ท่านผู้ว่า
เขาวนวิศ สุกลาภา ได้ริเริ่มให้มีการจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2526 โดยมีจุดประสงค์ดังนี้

1. เพื่อเป็นการสนองนโยบายของกระทรวงมหาดไทยในการบำบัดทุกข์
บำรุงสุข ให้แก่ประชาชน

2. เพื่อเป็นองค์กรในการชจัดปักเป้าชื้อพิทาหภาคหมางของประชาชนในหมู่
บ้านให้เขาบางลงหรือหมคไปเพื่อมิให้ประชาชนต้องเสียเงินเสียทองเสียเวลา หรือถึง
กับต้องขายทรัพย์สินไร่นานำเงินไปสู่ความกันจนหมคเนื้อหมคตัว และนำไปสู่การจองล่าง
จองผลาญชีวิตซึ่งกันและกัน อันเนื่องมาจากคดีพิทาหโดยเฉพาะการพิทาหเรื่องที่ดินหรือ
ที่ทำกิน

3. เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของสภามันหางกระบวนการยุติธรรมคาม
กฎหมาย ไม่ว่าจะเป็ศาล, อัยการ, ตำรวจ หรือฝ่ายปกครอง มิให้ต้องมีภาระใน

การดำเนินคดีความเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่สามารถประนีประนอมยอมความกันได้

4. ในด้านจิตวิทยาซึ่งจะเกิดผลในอนาคตก็คือจะก่อให้เกิดการหล่อหลอมจิตใจของประชาชนในหมู่บ้านให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีปัญหาใด ๆ ที่ขัดแย้งกันขึ้นมา ก็ให้มีการระงับข้อพิพาทเสียก่อนเพื่อให้คนในหมู่บ้านอยู่กันอย่างมีศรัทธา อยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุข เสมือนญาติพี่น้องกลมเกลียวกันในบรรยากาศของความรัก และความอบอุ่นแล้ว ในที่สุดมวลชนที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้จะ เป็นพลังช่วยกันพัฒนาประเทศไปในทิศทางที่ ทั้งประชาชนและรัฐบาลปรารถนา

ในปัจจุบันโครงการจัดตั้งศาลาประนอมข้อพิพาทดังกล่าวได้ดำเนินการมานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 จนกระทั่งปัจจุบันเป็นเวลาประมาณ 3 ปีกว่าจึงน่าจะได้มีการศึกษาวิจัยถึงความสำเร็จ ความต่อเนื่อง ตลอดจนถึงความพึงพอใจหรือการยอมรับของราษฎรในท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อให้ทราบถึงบทบาทของศาลาประนอมข้อพิพาทในการรักษาความสงบเรียบร้อย ซึ่งจะทำให้เราสามารถนำผลที่ได้ไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงศาลาประนอมข้อพิพาทดังกล่าวให้เป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในการระงับข้อพิพาท เพื่อรักษาความสงบสุข ความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในสังคมโดยให้ประชาชนในสังคมนั้นมีส่วนร่วมในการบริหารงานกันเอง

ในด้านหน่วยงานของทางราชการก็จะเป็นการแบ่งเบาภาระ หน้าที่ลง ทำให้สามารถใช้เวลา งบประมาณ กำลังคนและทรัพยากรไปพัฒนาประเทศในทางด้านอื่น ๆ ได้อีกเป็นจำนวนมาก

และในด้านตัวของประชาชนภายในสังคมนั้นก็ไม่ต้องเสียเวลา เสียเงินทอง ในการดำเนินความขั้นตอนของทางราชการเหมือนแต่ก่อนนี้ เช่นไม่ต้องเสียเวลาไปแจ้งความถึงสถานีตำรวจ ไม่ต้องเสียเวลาในการไปให้การที่ศาล และไม่ต้องเสียเงินจ้างทนายความ เหล่านี้ ฯลฯ เป็นต้น

นอกจากนี้เรายังสามารถนำโครงการนี้ไปใช้ในจังหวัดอื่น ๆ ต่อไปได้อีก โดยการปรับให้เข้ากับสภาวะในพื้นที่ของจังหวัดที่เราจะนำเอาโครงการนี้เข้าไปใช้

เพราะจังหวัดอื่น ๆ ก็ย่อมจะมีลักษณะ สภาพสังคมและปัจจัยต่าง ๆ แตกต่างไปจาก จังหวัดกำแพงเพชร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ

1. เพื่อศึกษาถึงความสำเร็จและผลที่เกิดขึ้นจากศาลาประนอมข้อพิพาท ตลอดจนเพื่อให้ทราบถึงความพึงพอใจหรือการยอมรับของราษฎรในท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นของศาลาประนอมข้อพิพาท
3. เพื่อแสวงหารูปแบบที่ดีและเหมาะสมของ "ศาลาประนอมข้อพิพาท" ที่ จะสามารถนำไปปรับใช้ในท้องถิ่นอื่น ๆ ต่อไป

ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาวิจัย

ผลจากการวิจัยจะทำให้เราทราบถึงบทบาทของศาลาประนอมข้อพิพาทในการ รักษาความสงบเรียบร้อย ทั้งในด้านความสำเร็จและปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดจนข้อบกพร่อง ที่จะต้องแก้ไขซึ่งจะนำไปสู่ข้อสรุปของรูปแบบที่ดีและเหมาะสมของศาลาประนอมข้อพิพาท

ในส่วนช่องทางราชการก็จะเป็นการแบ่งเบาภาระของหน่วยงานด้านความ ยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ ฝ่ายปกครอง และสตาบันศาล ทำให้ไม่ต้องสิ้น เปลืองงบประมาณกับกระบวนการดำเนินการกับคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ

ในส่วนของราษฎรก็จะทำให้ไม่ต้องเสียเวลา เสียเงินทองเพื่อไปว่าความกัน ให้สิ้นเปลืองจนก่อให้เกิดความอาฆาตมาดร้าย

และในที่สุดสังคมส่วนรวมก็จะอยู่กันอย่างสงบสุข อดยถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารีกัน เห็นอกเห็นใจกัน ให้ความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน คดีต่าง ๆ ทั้คดีแพ่งและคดีอาญาที่เกิดขึ้นในสังคมทุกวันนี้ก็จะลดน้อยลง สังคมของเราก็ จะอยู่กันอย่างร่มเย็นเป็นสุขสมกับเป็น "แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง เมืองแห่งพระพุทธ ศาสนา"

ขอบเขตการศึกษาวิจัย

เนื่องจากโครงการจัดตั้งศาลาประนอมข้อพิพาทนี้เริ่มมีการจัดตั้งขึ้นในจังหวัดกำแพงเพชรเป็นครั้งแรก ดังนั้นขอบเขตของการวิจัยในคำค้นที่ก็จะจำกัดเฉพาะภายในจังหวัดกำแพงเพชร

จังหวัดกำแพงเพชรประกอบด้วย 6 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอดังนี้

1. อำเภอชาณุวารักษ์บุรี
2. อำเภอเมือง
3. อำเภอคลองขลุง
4. อำเภอพรานกระต่าย
5. อำเภอโทรงาม
6. อำเภอลานกระบือ
7. กิ่งอำเภอคลองลาน

แต่ละอำเภอมีความห่างไกลกันพอสมควร แต่ในคำค้นสภาพสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ มีความคล้ายคลึงกัน ดังนั้นการรวบรวมข้อมูลเพื่อประกอบการวิจัยครั้งนี้จะใช้กลุ่มตัวอย่างภายในอำเภอใด อำเภอหนึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย โดยจะคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากรต่อไปนี้คือ

1. ตุลาการหมู่บ้าน
2. กุพิพาท
3. ชาวบ้าน

กรอบแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาถึงบทบาทของศาลาประนอมข้อพิพาทในการรักษาความสงบเรียบร้อยนั้นจำเป็นต้องอาศัยแนวความคิดและทฤษฎีในหลาย ๆ แนวทางเข้ามาศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากว่าองค์กรศาลาประนอมข้อพิพาทนั้นตั้งขึ้นมาโดยวางอยู่บนพื้นฐานความคิดหลายสาขาวิชาทั้งในคำค้นรัฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ และนิติศาสตร์ ซึ่งแต่ละสาขาวิชาได้เข้ามา

เกี่ยวข้องกับองค์กรศาลาประนอมข้อพิพาทดังต่อไปนี้

1. แนวความคิดและทฤษฎีทางรัฐศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งนี้เนื่องจากว่าการระงับข้อพิพาทโดยองค์กรศาลาประนอมข้อพิพาทนั้น จะมีตุลาการหมู่บ้านเป็นผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งตุลาการหมู่บ้านนี้ก็คือราษฎรในท้องถิ่นที่ได้รับการเลือกตั้งขึ้นมาจากชาวบ้านในหมู่บ้าน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าองค์กรศาลาประนอมข้อพิพาทเป็นการดำเนินงานที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

2. แนวความคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาในเรื่องของค่านิยมของสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมชนบท ตลอดจนลักษณะพิเศษและเฉพาะของสังคมชนบท ซึ่งมีส่วนเสริมให้วิธีการระงับข้อพิพาทโดยชาวบ้านด้วยกันเองของศาลาประนอมข้อพิพาทได้รับการยอมรับและประสบผลสำเร็จ

3. แนวความคิดและทฤษฎีทางกฎหมายว่าด้วยเรื่องของความยุติธรรม ค้ำยันเหตุที่การยอมรับในผลของการระงับข้อพิพาทย่อมหมายถึงความพึงพอใจที่คู่พิพาท ซึ่งเป็นคู่กรณีได้รับจากการประนีประนอมข้อพิพาทของตุลาการหมู่บ้าน ความพึงพอใจ และยอมรับในผลการระงับข้อพิพาทดังกล่าวย่อมเป็นค้ำยันที่แสดงว่าการระงับข้อพิพาทโดยองค์กรศาลาประนอมข้อพิพาทสร้างความยุติธรรมให้แก่คู่พิพาท

4. แนวความคิดและหลักการทางกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวกับการระงับข้อพิพาท เนื่องจากศาลาประนอมข้อพิพาทเป็นองค์กรที่ดำเนินการเพื่อการระงับข้อพิพาท ดังนั้นเราจะมาพิจารณาว่าในทางกฎหมายนั้นมีข้อกำหนดที่เกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทอย่างไรบ้าง และศาลาประนอมข้อพิพาทดำเนินการระงับข้อพิพาทตามกฎหมายได้อย่างไร :

แนวความคิดและทฤษฎีทั้ง 4 แนวนี้จะเป็นแนวทางหลักและกรอบในการศึกษาวิจัยถึงบทบาทของศาลาประนอมข้อพิพาทในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในจังหวัด กำแพงเพชรว่าเป็นไปตามนั้นหรือไม่ โดยจะกล่าวถึงทฤษฎีแนวความคิดทั้ง 4 แนวดังกล่าวอย่างละเอียดในส่วนต่อไป

1. แนวความคิดและทฤษฎีทางรัฐศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวความคิดที่ถูกนำเข้ามาใช้เพื่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาชนบทอย่างมากในปัจจุบันนี้ แตกต่างไปจากสมัยก่อนที่การพัฒนาประเทศมักจะเป็นไปในลักษณะการวางแผนจากส่วนกลาง (the centralized planning approach) หรือการพัฒนาจากบนลงล่าง (top down) โดยทางราชการจะพยายามป้อนทุกสิ่งทุกอย่างให้แก่ประชาชน ซึ่งทำให้ประชาชนขาดความกระตือรือร้นที่จะสร้างสรรค์สิ่งใดด้วยตนเอง และจะคอยรอแต่สิ่งที่รัฐบาลจะป้อนให้ ประชาชนจะไม่คิดทำอะไรเพื่อช่วยตัวเองก่อนแต่จะมุ่งเรียกร้องให้รัฐช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา การพัฒนาชนบทในลักษณะดังกล่าวมิได้ก่อให้เกิดความเจริญเติบโตในด้านต่าง ๆ แต่อย่างใด ประชาชนในชนบทเคยมีสภาพความเป็นอยู่อย่างไรก็ยังคงเป็นอยู่อย่างนั้นตลอดมา ดังนั้นการพัฒนาชนบทที่ถูกคองนั้นจึงเป็นไปในลักษณะที่ตรงข้ามกับสมัยก่อนนั่นคือเราได้หันมาอาศัยการดึงประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองด้วยพวกเขาตัวเอง

การปกครองหรือการบริหารที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น จะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนรากฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการดึงประชาชนให้เข้ามามีบทบาทในกระบวนการพัฒนาประเทศ การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนนี้มีใช้เป็นที่องหลังสนับสนุนการพัฒนาเท่านั้นหากยังช่วยให้การพัฒนาเป็นไปในทิศทางที่ทั้งรัฐและราษฎรต้องการ และยังก่อให้เกิดสภาวะการกระจายการพัฒนาออกไปในสังคมอย่างเป็นธรรมมากขึ้นอีกด้วย

สำหรับประเทศไทยนั้นเราได้เริ่มนำแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้ามาใช้ในการพัฒนาชนบทมากขึ้นกว่าแต่ก่อนเช่นกัน โดยเมื่อเราพิจารณาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 ปรากฏว่ามีการเน้นการพัฒนาที่มุ่งให้ประชาชนชาวชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทหลายประการ เช่น เน้นให้มีการปรับปรุงแนวทางให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้นตามลำดับและให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองในการแก้ไขปัญหาของตนเองให้ได้มากที่สุด และจัดให้มีการกระจายอำนาจการปกครอง การพัฒนาไปสู่ท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมบทบาทของประชาชนในการปกครองตนเองมากยิ่งขึ้นทั้งในเขตเมืองและชนบท

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวความคิดของนักทฤษฎีประชาธิปไตย และนักวิชาการด้านการพัฒนาการเมืองมาช้านานจนกระทั่งปัจจุบันได้กลายเป็นกลยุทธ์สำคัญที่กล่าวถึงกันมากในการพัฒนาประเทศ ในด้านความหมายหรือคำนิยามของ "การมีส่วนร่วมของประชาชน" นั้นได้มีผู้ให้คำนิยามและความหมายต่าง ๆ กันดังนี้

Samuel P. Huntington (1975: 33) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่าหมายถึง "กิจกรรมของประชาชนในการสร้างอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดยเป็นกิจกรรมของประชาชนธรรมดาซึ่งเป็นคนละฟ่อกับผู้ซึ่งโคธอาชีพและหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับกิจกรรมสาธารณะเป็นนิจอยู่แล้ว"

การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองตามความหมายของ Huntington อาจเป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ

1. Autonomous Participation คือ ประชาชนกำหนดรูปแบบและกระทำกิจกรรมสร้างอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลด้วยตนเอง
2. Mobilized Participation คือ กิจกรรมนั้นถูกกำหนดโดยบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่น แล้วส่งให้ประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งเป็นผู้กระทำ

Marshall Wolfe (quoted in P.E. Mandal 1980: 86) เสนอว่า การพิจารณาความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจพิจารณาได้ 2 ลักษณะ

ลักษณะแรก เป็นการมองการเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบทางการเมืองประชาธิปไตยว่าเป็นการตัดสินใจของประชาชนตามวิถีทางของรัฐธรรมนุญโดยการเลือกตั้ง เพื่อแสดงประชามติว่าคนต้องการให้ประเทศพัฒนาในทางใด

ลักษณะที่สอง การมีส่วนร่วมอาจมองเกี่ยวกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเจริญเติบโต ซึ่งก็คือการพัฒนาในทัศนะนี้คงคิดว่าประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยสมัครใจหรือไม่ โดยประโยชน์หรือเลือกประโยชน์ แสวงหาประโยชน์ หรือถูกชักจูงประโยชน์

Wolfe เห็นว่าการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ถ้าเป็นความต้องการจากเบื้องบนจะเป็นเรื่องของการเคลื่อนไหวมวลชน (mobilized) และเป็นวิธีการที่จะทำอะไรให้เสร็จ ๆ ไปตามที่เบื้องบนต้องการ แต่ถ้การเข้ามามีส่วนร่วมเป็นความต้องการจากระดับล่าง จะมุ่งจัดสรรการกระจายโดยมีจุดยืนที่เห็นว่า ตนเองและกลุ่มมีความสามารถในการเข้ามามีส่วนร่วมและเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ที่เพิ่มขึ้นจากการพัฒนา

Wolfe ได้กล่าวถึง "การเข้ามีส่วนร่วมอย่างแท้จริง" (authentic participation) ว่าจะต้องเป็นการเพิ่มการรับรู้ในเรื่องคำนิยามให้กับผู้เข้ามีส่วนร่วม เพิ่มความเป็นไปได้ในการตัดสินใจเลือก เพิ่มความสามารถในการสร้างอิทธิพลต่อเนื้อหาของการพัฒนา รวมทั้งการปกป้องสิทธิของผู้เข้ามีส่วนร่วมในการได้รับผลจากการพัฒนา

วีระ โอสถานนท์ (2521: 36) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในทฤษฎีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง "กระบวนการที่ส่งเสริมให้ประชาชนในระดับท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลง ชนบทอย่างกว้างขวางและการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องรับใช้เป้าหมายทางเศรษฐกิจและสังคม"

เสนห์ จามริก (2527: 23) เห็นว่าความหมายหลักของการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ "การพัฒนาขีดความสามารถของคนในชุมชน ให้สามารถพึ่งตนเองได้"

ไพรัช เคชะรินทร์ (2527: 6) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าหมายถึง "กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปแบบส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิและองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกัน"

ชัยอนันต์ สมุทรวานิช (2527: 29,31) เห็นว่า การมีส่วนร่วมมิได้มีความหมายในวงแคบเฉพาะทางด้านการเมืองเท่านั้น แต่ครอบคลุมไปถึงทุก ๆ ส่วนของวิถีชีวิตอีกด้วย และการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงน่าจะหมายถึง "โอกาสและความสามารถของผู้ที่อยู่สถานภาพทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการได้รับคุณค่าและประโยชน์สุขกับผู้ที่มีความเหนือกว่า"

โดยสรุปแล้วความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนก็หมายถึง การที่ประชาชนซึ่งถือว่าเป็นระดับล่างของการปกครองได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจรวมทั้งร่วมทำกิจกรรมที่จะมีผลกระทบโดยตรงต่อพวกเขาเองโดยมีลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ

1. การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจของประชาชนโดยที่ประชาชนได้ประโยชน์และมีรัฐคอยช่วยเหลือ
2. จะต้องเป็นการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์โดยเป็นการพึ่งตนเองในการค้นหาปัญหา หาสาเหตุของปัญหาและแก้ไขปัญหารวมทั้งการติดตามผลของถาวรแก้ไขปัญหานั้น ๆ ด้วยตนเอง
3. การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นใด ๆ ก็ตามจะต้องสอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ

2. แนวความคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยา

"ศาลาประนอมข้อพิพาท" ตั้งขึ้นโดยวางอยู่บนรากฐานของแนวความคิดทางสังคมวิทยาในเรื่องที่เกี่ยวกับลักษณะเฉพาะและค่านิยมของสังคมชนบทไทย

ลักษณะเฉพาะของสังคมชนบทไทยที่สำคัญและมีส่วนส่งเสริมสนับสนุนความสำเร็จขององค์กร "ศาลาประนอมข้อพิพาท" ก็คือลักษณะทางด้านการศึกษาช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเพื่อให้สามารถปกครองตนเองได้โดยมุ่งให้เกิดความสงบเรียบร้อยมากกว่าการทะเลาะวิวาทกันดังที่ เชคซาฮ เหล่าหล้า (2519: 29-31) ได้กล่าวถึงลักษณะของสังคมชนบทไทยที่เกี่ยวกับการปกครองและการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในชุมชนของคนไว้ดังนี้

ชาวชนบทไทยไม่ค่อยเคร่งครัดเกี่ยวกับกฎหมายของบ้านเมือง บางแห่งไม่รู้กฎหมายของบ้านเมืองว่าเป็นอย่างไรก็มีเพราะสิ่งที่เขาสนใจมากกว่าก็คือ อาชีพการทำมาหากิน สิ่งที่น่าสนใจก็คือว่าการไปทำไร ทำนาของชาวบ้านแต่ละครอบครัว บางแห่งก็เดินทางไปไกลคองผานที่ทางของเพื่อนบ้านหลายราย หรือในยามเก็บเกี่ยวข้าว เขาบ้านช่อง ชาวบ้านแต่ละคนยอมต้องใช้ทางในการสัญจรไปมาชนชาวของผานที่ทางของคนอื่นโดยการใช้การให้เกียรติและอะลุ่มอลวยต่อกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี สภาวะเช่นนี้มีอยู่ทั่วไปในสังคมชนบทไทย

ลักษณะนิสัยของคนไทย ลักษณะนิสัยที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนไทยก็คือ การมีความสุภาพ อ่อนโยน มีใจเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ น้ำใจกว้างขวางและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ดังที่บรรพต วีระสัย (2517: 532) กล่าวไว้คือ

6.7.1. คนไทยมีลักษณะเป็นมิตรกับคนทุกคนและมีชื่อเสียงในการให้การต้อนรับแขกหรือคนแปลกหน้าที่มาเยี่ยมเยือนอย่างอบอุ่น และควยน้ำใสใจจริง

คนไทยนิยมความจริงใจและความช่วยเหลือกันในความสัมพันธ์ระหว่างกันและไม่คิดเอาเปรียบผู้อื่น

6.7.2. ความเมตตา กรุณา สงสารและไม่ซ้ำเติมผู้แพ้ เป็นคุณธรรมสำคัญที่คนไทยซึ่คดีอ บางครั้งแม้จะโกรธง่ายแต่ก็หายเร็ว และไม่มีความรู้สึกอาฆาตจองเวรผู้อื่น . . .

การอบรมเรียนรู้ระเบียบของสังคมไทย (thai socialization) มีลักษณะที่ทำให้คนไทยมีวัฒนธรรมแบบอำนาจนิยม กล่าวคือครอบครัวยุคใหม่โดยทั่วไปเน้นความสำคัญของอัทธินิยม (autocracy) ผู้มีอำนาจสูงสุดในครอบครัวยุคใหม่คือบิดาหรือหัวหน้าครอบครัว ลักษณะของความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวเป็นไปในลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อย (superior-subordinate relationship) โดยทั่วไปความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจะเน้นการเคารพ เชื้อหังผู้มีอาวุโส (seniority) ตลอดจนความสุภาพอ่อนโยนต่อผู้ใหญ่

การเน้นระบบอาวุโสในสังคมไทยนี้นักวิชาการชาวต่างประเทศได้ให้ความเห็นสอดคล้องกัน เช่น Dennis Segaller (1979: 171) ได้ให้ความเห็นว่า "ความสัมพันธ์ฉันพี่ฉันน้อง (brother-sister relationship) ในสังคมไทยเน้นในเรื่องอายุมากกว่าเพศ ซึ่งแสดงออกในทางภาษาอันเป็นลักษณะที่เน้นระบบอาวุโสในสังคมไทย"

Fred W. Riggs (1962: 171-173) กล่าวว่า "คนไทยมักให้การยกย่องผู้มีตำแหน่งสูงและยอมอยู่ใต้อำนาจ ในการแสดงความคิดเห็นคนไทยถือว่าเป็นการไม่สุภาพที่จะแสดงความคิดเห็นโต้แย้งผู้มีตำแหน่งสูง . . ."

โรเบิร์ต แอล โมล (Robert L. Mole 1973: 25) ได้ให้ความเห็นว่า "ระบบค่านิยมอย่างหนึ่งของสังคมไทยก็คือความเกรงใจและการเคารพ นับถือผู้ที่เหนือกว่าด้วยความอ่อนน้อมและเชื้อหังอำนาจ . . ."

โมเซล (Mose1 1959: 322) กล่าวว่า

จารีตประเพณีแบบศักดินาจากเบื้องบนหรือความเชื่อหังมาจากเบื้องล่าง การอ่อนน้อมยอมจำนนต่ออำนาจไม่เพียงแต่เป็นกฎเท่านั้น แต่เป็นการแสดงออกซึ่งการเคารพต่อตำแหน่งที่สูงส่งและมีเกียรติ การยอมรับอำนาจที่สูงกว่าถูกมองว่าเป็น

ลักษณะธรรมคาและ เป็นสิ่งที่เฉพาะของสังคมไทยซึ่งสิ่งนี้เป็นลักษณะของวัฒนธรรมไทยซึ่งพบเห็นอยู่ทั่วไป

ค่านิยมที่สำคัญของคนไทยที่เกื้อหนุนต่อการระงับข้อพิพาทโดยประชาชนในท้องถิ่นด้วยตนเองก็มีหลายประการดังนี้

ดร.ไพฑูริย์ เกรือแก้ว (อ้างถึงใน อุดุลย์ ตันประยูร 2523: 86) กล่าวว่าค่านิยมที่สำคัญของคนไทยมีดังต่อไปนี้

1. ความมั่งคั่ง (wealth)
2. อำนาจ (power)
3. คนไทยชกยของความเป็นผู้ใหญ่ (seniority)
4. คนไทยชกยของจิตใจน้กเลง
5. สังคมไทยนิยม "การเป็นเจ้าเป็นนาย"
6. สังคมไทยชกยของความใจกว้าง
7. คนไทยชกยของความกตัญญูรู้คุณ (gratitude)
8. คนไทยชกยของปราชญ์ (the wise)
9. สังคมไทยชกยของความเคารพนบนอมรู้จักที่ค่าที่สูง (priority of etiquette)

ศาสตราจารย์ประเสริฐ แยมกลิ่นหุ้ง (อ้างถึงใน อุดุลย์ ตันประยูร 2523: 92) ให้ความเห็นว่า

ค่านิยมของไทยนอกจากจะมีลักษณะทั่วไปของชาวตะวันออกแล้วยังมีลักษณะพิเศษต่อไปนี้คือ

1. ความรักอิสระภาพหรือความเป็นไท
2. การยำความเป็นตัวของตัวเองหรือปัจเจกนิยมแบบไทย
3. ความรู้สึกมักนอช สันโทษและพอใจในสิ่งที่คนมีอยู่
4. การยำการเคารพเชื่อฟังอำนาจผู้ใหญ่
5. ความโออา
6. ความสุภาพอ่อนโยนมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ น้ำใจกว้างขวาง และเห็นอกเห็นใจกัน

สุภัทรา สุภาพ (อ้างถึงใน ะอบ นะมาตร์ 2526: 149-153) กล่าวถึงค่านิยมที่สำคัญของคนไทยไว้หลายประการที่สำคัญคือ

- 1.6. เคารพผู้อาวุโส ผู้อาวุโสคือบุคคลที่มีตำแหน่งสูง ส่วนมากจะมีอายุมาก

ด้วยหรือไม่ก็เป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากหรือรอบรู้ โดยทั่วไปลูกหลานจะถูกสั่งสอนให้มีความเคารพ ระลึกที่ค่าที่สูง เคารพเชื่อฟังผู้มีอาวุโสกว่า ชนบทรรมนิยมไทยมักให้เกียรติแก่ผู้อาวุโส . . .

1.12. ไม่ชอบซักใจใคร มีความเคารพเกรงใจเป็นทุน ดังนั้นเมื่อได้รับการร้องขอจึงมักจะรีบปาก บางครั้งบุคคลอาจจะรีบปากเพื่อไถหน ๆ ตัว โดยอาจจะกลัวเสียหน้า กลัวโกรธ กลัวว่าไม่รักพวกทอง เป็นต้น . . .

1.15. ไทอภัยกันง่าย อันเนื่องมาจากอิทธิพลของศาสนาที่ทำให้คนไทยมีจิตใจเมตตาต่อกันไม่ผูกพยาบาท อาฆาต จองเวรต่อกัน ซึ่งเป็นค่านิยมที่ถูกอบรมแต่เด็ก เมื่อมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้ง ผู้ใหญ่จะให้ทีกันไม่ให้ถือสาถึงกันและคนไทยคิดว่า "ไม่เป็นไร" เมื่อมีการอภัยกันแล้ว . . .

1.33. นิยมบุคคลมากกว่าอุมการ โครงสร้างของสังคมไทยมีแนวโน้มจะยึดบุคคลเป็นหลัก ซึ่งอาจเป็นเพราะสังคมไทยประกอบด้วยชาวนาเป็นส่วนใหญ่

ไพบลีย์ ช่างเรือน (อ้างถึงใน ทวี แรงขำ 2528: 58, 60) กล่าวถึงลักษณะทั่วไปของชาวชนบทไทยว่า

อยู่รวมกันแบบทุกคนรู้จักกัน ติดคอคุ้นเคยเห็นหน้ากันโดยตรงแบบกลุ่มปฐมภูมิ (primary group) ความสัมพันธ์และฐานะของบุคคลเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ สังคมชนบทไทยมีลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของการตัดสินใจ (decision making) โดยมักจะเคารพและคล้อยตามผู้มีวุฒิสูง ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีประสบการณ์มากในชีวิต เป็นแบบเคารพผู้มีอาวุโส (seniority)

สภาพสังคมชนบทมีลักษณะพิเศษและเฉพาะแตกต่างจากสังคมเมือง คือเป็นสังคมเกษตรกรรมตามธรรมชาติ มีการทำนา ทำไร่ ทำสวน การเพาะปลูก ผลผลิตในท้องถิ่นขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ สภาพสังคมของชาวชนบทจะอยู่รวมกันเป็นกลุ่มมีความสามัคคีกลมเกลียวมีความรู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี และไม่เพียงแต่จะรู้จักเฉพาะตัวเท่านั้นยังรู้จักไปถึงบรรพบุรุษเทือกเถาเหล่ากอ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความมกตชน มีเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ยึดหลักทางพุทธศาสนา และที่เด่นชัดที่สุดประการหนึ่งคือการเคารพนับถือ เชื่อฟังและยึดถือผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้อาวุโสในท้องถิ่นของตน

แนวความคิดในเรื่องลักษณะเฉพาะและค่านิยมของคนไทยโดยเฉพาะในสังคมชนบทดังกล่าวย่อมเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างและสนับสนุนให้การระงับข้อพิพาทโดยประชาชนในท้องถิ่นกันเองเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ และได้รับการยอมรับ

ค่านิยมของประชาชนในจังหวัดกำแพงเพชร

ค่านิยมดั้งเดิมของชาชนบท

ค่านิยมของสังคมชนบททั่ว ๆ ไป รวมทั้งสังคมชนบทในจังหวัดกำแพงเพชร จะมีลักษณะเด่น ๆ 3 ประการ คือ

1. ค่านิยมเรื่องการนับถือบุคคล (personalism) หมายถึงบุคคลนั้น มีความสำคัญที่สุด ดังนั้นคนหรือตัวเองย่อมสำคัญที่สุด ต้องมีชีวิตอยู่รอดให้ได้ นอกจากนั้นยังรับรู้ถึงความสำคัญของคนอื่นด้วย โดยเฉพาะยอมรับนับถือผู้อาวุโสหรือผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน จากค่านิยมนี้ก่อให้เกิดค่านิยมรอง 2 ค่านิยม คือ

1.1 ปัจเจกชนนิยม (individual) หมายถึงการถือตนเองเป็นใหญ่ นิยมที่จะรู้จักเอาตัวรอดโดยไม่จำกัดวิธีการ แม้ว่าจะต้องใช้วิธีการที่ผิดหรือใช้วิธีการหลอกลวงก็ตาม

1.2 ความไม่ชอบชกแย้ง (permissiveness) ซึ่งเป็นเพราะมุ่งจะรักษาสัมพันธภาพอันดีระหว่างตนกับผู้อื่นไว้เป็นประการสำคัญนั่นเอง จึงไม่ต้องการที่จะชกแย้งกับผู้ใด

2. ค่านิยมในเรื่องรักสนุก (fun-loving) ชาชนบทนิยมที่จะแสวงหาความสุขให้แก่ชีวิตด้วยความสนุกสนานอย่างเต็มที่ การทำงานหนักเต็มที่ตลอดเวลา ถือว่าเป็นทุกข์ ดังนั้นจึงมุ่งแสวงหาแต่ความสุข ความสนุก ความสะอึกสะอื้นและพยายามหลีกเลี่ยงไปจากความทุกข์ และความขาล้าบากทั้งปวง จนมีคำกล่าวที่ว่าจะเหมาะสมสำหรับคนไทยที่ว่า "ตรุษจีน ตรุษไทย คนไทยก็เมา" และค่านิยมนี้ทำให้เกิดค่านิยมรองอีก 3 ประการ คือ

2.1 นิยมในการบริโภค หมายถึงการจับจ่ายใช้สอยตามสบายโดยไม่จำเป็นต้องออมเงินเหมือนว่าจะเป็นการสุรุ่ยสุร่าย

2.2 ความไม่ชอบทำงานหนัก ที่เป็นเช่นนี้เพราะงานหนักเป็นความทุกข์ โดยเฉพาะงานที่ใช้สมองคิดอย่างลึกซึ้งและงานที่ใช้กำลังกายแล้วคนไทยพยายามหลีกเลี่ยง ยกเว้นงานที่ทำเพื่อความสนุก เช่น จักงานรื่นเริง งานบุญต่าง ๆ จะนิยมทำกันอย่างหนักและหักโหมโดยไม่เห็นว่าเป็นความทุกข์

2.3 ความนิยมในคนใจกว้างและใจนักละ ความใจกว้างหมายถึงการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เลี้ยงดูคนอื่นโดยไม่คำนึงถึงความสิ้นเปลือง และชอบความมีน้ำใจ

เป็นนักร้อง คือกล้าคัดค้านสิ่งซึ่งมักเป็นเรื่องกล้าเสียเป็นส่วนมาก

3. ค่านิยมในเรื่องความเชื่อในบุญกรรม พุทธศาสนาได้เสริมค่านิยมนี้ขึ้นมา ทำให้คนไทยเชื่อในกฎของการเวียนว่ายตายเกิด เชื่อในชาติปางก่อน ชาตินี้และชาติหน้า ค่านิยมนี้ทำให้พฤติกรรมของคนไทยในวัยต่าง ๆ มีความแตกต่างกันออกไป คือ เด็กหนุ่มสาวมักชอบเที่ยวเล่นหาความสนุก ผู้ใหญ่และวัยกลางคนชอบการทำงาน สร้างครอบครัว การเที่ยวสนุกจะลดน้อยลง และวัยชราชอบการทำงานบุญสุนทานเพื่อสะสมความดีไว้ในชาติหน้า

นอกจากนี้คนไทยยังมีค่านิยมในเรื่องทางสายกลางตามพระพุทธศาสนา ทำให้พฤติกรรมของคนไทยไม่ค่อยจะรุนแรงจนเกินไปนัก

ค่านิยมของคนในจังหวัดกำแพงเพชร

เมื่อศึกษาถึงประวัติศาสตร์ของจังหวัดกำแพงเพชร พบว่าชาวกำแพงเพชร มีประวัติในการรบที่หจขีคมาอย่างมากมายทั้งนี้เนื่องจากกำแพงเพชร เป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่สำคัญของอาณาจักรสุโขทัย และกรุงศรีอยุธยา

เรื่องราวตามประวัติศาสตร์ของจังหวัดกำแพงเพชรไม่ว่าจะเป็นสมัยพ่อขุนรามคำแหงมณี หรือสมัยพระยาสิทธิเทวีก็ล้วนกล่าวถึงเมืองกำแพงเพชรว่ามีความสำคัญและเป็นเมืองที่มีป้อมปราการที่แข็งแกร่งที่สุด

เมื่อเราศึกษาดูจาลัประวัติศาสตร์แล้วเกือบจะไม่มีตอนใดเลยที่ข้าศึกจะสามารถหักกำแพงเมืองเข้ามาได้นอกจากเปิดประตูลรับเท่านั้น

ในสมัยอาณาจักรสุโขทัย กำแพงเพชรเป็นเมืองลูกหลวงและเมืองหน้าด่านที่สำคัญที่สุดจึงมักแต่งตั้งพระราชวงศ์ที่ไว้วางพระราชหฤทัยไปครอง เพราะถ้าเสียเมืองกำแพงเพชรแล้วกรุงสุโขทัยก็อยู่ไม่ได้

ตามประวัติศาสตร์ (รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชร อ้างถึงใน รัฐราชกิจ 2529: 44) ระบุว่า

. . . พระยาสิทธิเทวีกำหนดศูนย์กลางสำคัญถึงสามแห่งในขอบเขตของอาณาจักรสุโขทัย คือ สองแคว:สุโขทัย และชากังราวหรือกำแพงเพชร . . . จนในที่สุดก็กลายเป็นรัฐที่มีอำนาจอิสระ . . . ผู้ปกครองมีฐานะเป็นกษัตริย์ ความเข้มแข็งและความสำคัญที่มีต่อสุโขทัย อยุธยา และลานนาเป็นชนวนให้อยุธยาต้องยกกำลังขึ้นไปตีชากังราว (กำแพงเพชร) หลายครั้ง

ในขณะที่ อาณาจักรกรุงศรีอยุธยาเริ่มแผ่อำนาจ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) ก็ยกทัพเข้าตีเมืองกำแพงเพชร (ชากรุงว) ถึง 4 ครั้งแต่ก็เข้าเมืองไม่ได้ซึ่งในครั้งสุดท้ายยังปราบไม่สำเร็จก็ประชวรและเสด็จสวรรคตเสียก่อน

การแย่งชิงอำนาจของอาณาจักรฝ่ายเหนือก็พยายามจะเอากำแพงเพชรไว้ในอำนาจตลอดเวลา เมื่อ พ.ศ. 2004 พระยาเชลียงพาพระเจ้าติโลกราชแห่งลานนาเข้าปล้นเมืองสุโขทัยไม่ได้ก็แปรทัพไปเอาเมืองกำแพงเพชร ชาวเมืองรบกับข้าศึกถึง 7 วัน ข้าศึกก็ยังไม่สามารถจะตีเมืองได้จึงต้องยกทัพกลับไปในที่สุด

ในปีเดียวกันนั้นเองพระเจ้าติโลกราชยกทัพมาทางแม่น้ำน่านอีก เพื่อที่จะตีเมืองพิษณุโลกแต่ก็ตีไม่ได้จึงแปรทัพไปตีเมืองกำแพงเพชรซึ่งก็ไม่สามารถจะตีได้เช่นกัน

หนังสือรายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์เมืองกำแพงเพชรได้กล่าวถึงความสำคัญทางยุทธศาสตร์ของกำแพงเพชรไว้อีกว่านอกจากจะเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญแล้วกำแพงเพชรยังมีลักษณะเป็นรัฐกันชนระหว่างสุโขทัยกับอยุธยาอีกด้วย

ในช่วง ปี ค.ศ. 1415, 1462-1463 ได้เกิดศึกสงครามข้ามภูมิภาคระหว่างอยุธยากับเชียงใหม่ ในช่วงนี้กำแพงเพชรมีฐานะเป็น "เมืองป้อมรับศึก" ของอยุธยา

ต่อมาเมื่อกรุงศรีอยุธยาแผ่อำนาจไปทางภาคเหนือก็ได้ใช้เมืองกำแพงเพชรเป็นฐานในการขยายแสนยานุภาพทางทหาร และเป็นฐานที่เฉพาะและโดดเด่นกว่าฐานอื่นใดทั้งหมดที่มีในประวัติศาสตร์อยุธยา กรุงศรีอยุธยาจึงหวงแหนเมืองกำแพงเพชรเป็นอย่างมาก

ในปี ค.ศ. 1539 พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้แห่งราชวงศ์ตองอู ได้ประสบความสำเร็จในการรวบรวมหัวเมืองต่าง ๆ เข้าไว้ในอำนาจต่อมาจึงเริ่มแผ่อำนาจเข้ามาทางเขาคะเนาวศรีสู่อาณาจักรไทยซึ่งอยู่ในช่วงที่กรุงศรีอยุธยากำลังแผ่แสนยานุภาพเช่นกัน การเผชิญหน้ากันระหว่างอาณาจักรทั้งสองจึงเริ่มเกิดขึ้นและเกิดสงครามยึดเอื้อกันตลอดมา กำแพงเพชรจึงกลายเป็นเมืองที่ต้องกรำศึกติดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน

ในคราวสงครามช้างเผือกก็เช่นกัน พระเจ้าบุเรงนองได้เกณฑ์เข้ายึดเมืองกำแพงเพชรและใช้เป็นฐานในการเข้าตีสุโขทัยและพิษณุโลกซึ่งพระธรรมราชาครองอยู่

ค.ศ. 1585 พระเจ้าหงสาวดีทรงโปรดให้พระมหาอุปราชยกพลมาตีเมือง
กำแพงเพชรเพื่อใช้เมืองกำแพงเพชรเป็นชุมพลทางบก ทางเรือ และใช้เป็นที่สะสม
เสบียงกรังในการทำศึกกับอยุธยา

จากเรื่องราวประวัติศาสตร์ของจังหวัดกำแพงเพชรดังที่กล่าวมาจะเห็นได้
ว่ากำแพงเพชรนั้นเป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่สำคัญ และชาวกำแพงเพชรในอดีตต้องกรำศึก
สงครามเป็นเวลายาวนานหลายชั่วอายุคนตลอดมานับตั้งแต่การแผ่ขยายอำนาจระหว่าง
อาณาจักรสุโขทัยกับกรุงศรีอยุธยา และตลอดระยะเวลาสงครามไทยกับพม่า

ในปัจจุบันนี้กรมชาวกำแพงเพชรได้วางคาบลงจากมือและจบฉากในเครื่อง
แบบนักรบลงนับตั้งแต่ที่สงครามข้ามภูมิภาคระหว่างพม่ากับกรุงศรีอยุธยาสิ้นสุดลง สิ่ง
คงเหลือไว้กลับกลายเป็นภาพที่ตรงข้ามกับในอดีตอย่างสิ้นเชิง ประชาชนในจังหวัด
กำแพงเพชรยุคนี้มีสภาพความเป็นอยู่ที่สงบ อาศัยหว่านหากินร่วมกันอย่างเครือญาติ
มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน

ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเรื่องราวในทางประวัติศาสตร์ของจังหวัด
กำแพงเพชร คราวนี้เราจะมาดูถึงสภาพภูมิประเทศและลักษณะนิสัยใจคอของคนใน
จังหวัดนี้

กำแพงเพชรตั้งอยู่บริเวณภาคเหนือตอนล่าง ภูมิประเทศ ภูมิอากาศมีลักษณะ
คล้ายทางภาคเหนือ ประชาชนในจังหวัดนี้มีลักษณะนิสัยอ่อนโยน รักสงบ รักพวกพ้อง
พึ่งพาอาศัยกัน เชื้อหังผู้ใหญ่และผู้มีอำนาจเหมือนคนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ แม้ว่าจะเคยกรำศึกมาอย่างโชกโชนในอดีตแต่อุปนิสัยใจคอของชาว
กำแพงเพชรในปัจจุบันไม่แข็งกร้าวหรือห้าวหาญแต่อย่างใด

ต่อมาเมื่อประมาณ 30 ปีล่วงมาแล้ว ได้มีผู้คนจากจังหวัดอื่น ๆ อพยพเข้า
ไปหัดกลางทางพงจับจองที่ดินกันอย่างกว้างขวาง คนที่อพยพเข้าไปมีมากกว่าคนในท้อง
ถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนจากภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้าไป
มากกว่าคนภาคอื่น ประชาชนทั้งสองภาคนี้มีอุปนิสัยใจคอรักสงบ ชยันท์หว่านหากิน ไม่
นิยมการวิวาทบาดหมางและความรุนแรง จึงไม่ค่อยสร้างปัญหาให้สังคม

สำหรับการทะเลาะเบาะแว้งกันนั้นส่วนใหญ่อันจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการถ่วง
ลำที่คืนที่ทำกินเพราะจังหวัดกำแพงเพชรเป็นเมืองที่คนต่างถิ่นอพยพเข้าไปแสวงโชคตั้ง
หลักแหล่ง การชกแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์ในชีวิตประจำวันก็ทำให้มีการเข่นฆ่ากันเป็น

ประจำ และมีจำนวนไม่น้อยกว่าหลายจังหวัด แต่อาวูชที่ใช้กันนั้นมักจะเป็นเพียงอาวูชธรรมดาไม่ร้ายแรงอะไรมากนัก เช่น ปืนลูกซองพก และไม่ค่อยจะปรากฏว่ามีการใช้ อาวูชสงครามกัน เพราะอุปนิสัยของชาวกำแพงเพชรไม่แข็งแกร่งเหมือนในบางภาค หรือบางจังหวัดที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

สิ่งสำคัญที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งก็คือในจังหวัดกำแพงเพชรไม่ปรากฏว่ามี การสร้างอิทธิพลของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะรวมทั้งการตั้งคนเป็น "เจ้าพ่อ" ของผู้มี อิทธิพลทั้งนี้สืบเนื่องมาจากเหตุผลที่ว่าจังหวัดกำแพงเพชรไม่มีการแบ่งกลุ่มผลประโยชน์ เพื่อแข่งขันกันแย่งชิงความเป็นใหญ่กันจึงไม่มี "เจ้าพ่อ" เกิดขึ้น ความขัดแย้งอย่าง รุนแรงจึงไม่ค่อยมีเพราะขาด "แรงหนุน" หรือ "ลูกชู" จากภายนอกหรือบุคคลที่อยู่ เบื้องหลังซึ่งมักจะทำตัวเป็น "มือที่สาม" คอยยุแหย่ปลุกปั่นให้เหตุการณ์เล็ก ๆ ใหญ่ นาน ปลายเป็นเหตุการณ์รุนแรงจนยากที่จะระงับยับยั้งลงได้โดยง่ายคาย ลักษณะแห่งการ ปราศจากกลุ่มอิทธิพล เจ้าพ่อ ในจังหวัดกำแพงเพชรดังที่กล่าวมานี้ว่าเป็นลักษณะ สำคัญอย่างมากที่มีผลต่อความยุติธรรมในการระงับข้อพิพาทของตุลาการหมู่บ้าน ซึ่ง ลักษณะสำคัญอันนี้หากท้องที่หรือจังหวัดใดไม่มีก็จะเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของ องค์การศาลาประนอมข้อพิพาทอย่างมาก

ค่านิยมในสังคมชนบทรวมทั้งลักษณะแห่งการปราศจากกลุ่มอิทธิพลของชาว จังหวัดกำแพงเพชรดังที่กล่าวมานี้ เป็นสิ่งที่สนับสนุนให้องค์กรศาลาประนอมข้อพิพาท ที่จัดตั้งขึ้นสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จได้รับการ ยอมรับ

จากที่กล่าวมาทั้งหมดในเรื่องของค่านิยมดั้งเดิมในชนบทของไทย เป็นสิ่งที่ เอื้ออำนวยต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างฉันท์พี่น้อง เหมือนคนในครัวเรือนเดียวกัน โดยมีความรู้สึกยกย่องเคารพนับถือและเชื่อฟังผู้หลักผู้ใหญ่ เป็นบันไดเชื่อมโยงความ สัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น นอกเหนือไปจากความเป็นญาติพี่น้องทางสายโลหิต ความ สัมพันธ์เกี่ยวคองทางสังคม (การแต่งงาน) และความเป็นคนในละแวกบ้านเดียวกัน

ในอดีตกาลนั้นสังคมชนบทมีความสงบสุข หน่วยสังคมที่เล็กที่สุด คือครอบครัว สามารถปฏิบัติหน้าที่อย่างสมบูรณ์โดยเฉพาะ การอบรมเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวให้อยู่ ในร่องในรอย คือให้มีค่านิยมเช่นที่พ่อแม่บรรพบุรุษยึดถือ ในระดับที่ดีก็คือระหว่าง ครอบครัวคือครอบครัว หมายถึงสังคมหมู่บ้านนั้น ผู้อาวุโสในหมู่บ้านได้แก่ คนสูงอายุ

ผู้เช่าผู้แก่ ยังเป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้าน ผู้ปกครองท้องถิ่น เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชนด้านความคิด เช่น ครู พระสงฆ์ หมอหมู่บ้าน เป็นต้น บุคคลเหล่านี้สามารถเป็นหลักให้หมู่บ้านได้ สังคมเดิมโดยส่วนรวมจึงอยู่ในลักษณะที่ปกครองกันเองได้อย่างผสมกลมกลืน คือสมาชิกในสังคมแต่ละคนรู้ว่าตนมีบทบาทและหน้าที่อะไร การปฏิบัติตนเป็นไปโดยอัตโนมัติไม่อยู่ในสภาพที่ถูกบังคับ เช่น กรณีมีการทะเลาะวิวาทกัน "ผู้ใหญ่" จะเข้าไปประจับ และไกล่เกลี่ยให้ยุติข้อพิพาท ฉะนั้นนอกจากค่านิยมเคารพของผู้อาวุโสจะเป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีแล้ว ยังเป็นทิศทางอันหนึ่งของสังคมที่แสดงให้เห็นถึงความมั่นคง เป็นปึกแผ่นภายในสังคมด้วย

จากการเปลี่ยนแปลงชอายตัวการเปลี่ยนแปลงของสังคมและการคลุกเคล้าของวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้ค่านิยมหรือแนวทางการดำเนินชีวิตของชาวชนบทในอดีตดังกล่าว ได้เลือนไปแล้วทั้ง ร่องรอยเหลือไว้ในสังคมชนบทปัจจุบันน้อยมาก บางชุมชนก็เกือบไม่เหลือไว้เลยปัญหาความขัดแย้งและการทะเลาะวิวาทกันจึงตามมาอย่างมากมาย

"ศาลาประนอมข้อพิพาท" เป็นองค์กรที่มุ่งพยายามสร้าง "สถาบัน" แห่งการปกครองตนเองของประชาชนในหมู่บ้านขึ้นมาโดยอาศัยสายใยและภาพแห่งอดีตที่ยังมีอยู่บ้างในสังคมหมู่บ้านให้สามารถก่อตัวเป็น "รูปธรรม" ขึ้นมานั้นคือการทำให้ "ผู้ที่ประชาชนเคารพนับถือ" มีคุณค่าต่อสังคมในด้านการระงับข้อพิพาท ข้อขัดแย้งของประชาชนในหมู่บ้านซึ่งถือว่าเป็นความพยายาม "ปลูกค่านิยม" ที่กำลังจะเลือนหายไปให้กลับคืนมาสู่สังคมปัจจุบัน แคววโจโครงสร้างให้เป็นระบบและมีหลักการมากขึ้น

"ศาลาประนอมข้อพิพาท" นอกจากจะเป็นการ "รื้อฟื้นค่านิยมเก่า ๆ" ให้แก่สังคมแล้วในระยะยาว "ศาลาประนอมข้อพิพาท" ยังจะสร้างค่านิยมใหม่อีกประการหนึ่งแก่สังคม คือ ค่านิยมในความมีเหตุมีผล เข้าใจเป้าหมายชีวิตการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างหืออย่างน้อง อันจะนำไปสู่ค่านิยมการรู้จักปกครองตนเองในหมู่บ้านให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นั่นคืออุดมการณ์หรือแบบแผนการดำเนินชีวิตตามวิถีทางประชาธิปไตยในอนาคต ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการละลายค่านิยมบางประการที่สร้างปัญหาให้แก่สังคมทิ้งไป เช่นค่านิยมของการไม่ยอมแพ้ใครและการแก้แค้นด้วยวิธีการที่ไม่ถูกต้อง ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ฉะนั้น การจัดตั้งองค์กรศาลาประนอมข้อพิพาทในจังหวัดกำแพงเพชร

จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่จะเดินทางไปสู่วิถีชีวิตที่ปรารถนาาร่วมกันอย่างแท้จริง เพราะเป็นการเริ่มต้นจากพื้นฐาน คือ เริ่มจากระดับหมู่บ้านโดยมีประชาชนในหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินการกันเองบนรากฐานแห่งค่านิยมดั้งเดิมของชนบท ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ของรัฐจะเป็นเพียงผู้กระตุกและให้ความช่วยเหลือในระยะแรกเท่านั้น

3. แนวความคิดและทฤษฎีทางกฎหมายว่าด้วยเรื่องของความยุติธรรม

ความหมายของคำว่ายุติธรรมยากที่จะให้คำจำกัดความที่แน่ชัดลงไปได้ เพราะความยุติธรรมมีลักษณะเป็นนามธรรมที่จับต้องไม่ได้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์แต่ละคน

ความหมายของคำว่า "ยุติธรรม" มีผู้ระบุไว้ในหลายสถานที่ดังนี้

คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ (อ้างถึงใน โสภณ รัตนกร 2511: 38-50) มีข้อความที่กล่าวถึงความยุติธรรมไว้ดังนี้

มโนสารอำมาตย์บังคับเนื้อความทั้งปวงโดยยุติธรรม แต่ต่อมาเมื่อมีคดีบุรุษ 2 คน ทำไร่นางระหว่างไร่นางของทั้งสองนั้นติดกันกลาง แถงในไร่นางบุรุษหนึ่ง เลื้อยข้ามถนนไปยังไร่นางของอีกบุรุษหนึ่ง จึงเป็นข้อพิพาทขึ้นมาว่าผลแดงจะตกเป็นของใคร มโนสารอำมาตย์ตัดสินว่า แถงอยู่ในไร่นางผู้ใดให้เป็นของผู้นั้น แต่พญาสมมติราชาไม่เห็นด้วยจึงใช้อำมาตย์ไปพิจารณาใหม่ โดยเลิกคนแดงที่เลื้อยข้ามถนนเอาออกแดงกลับมาไว้ความคน แถงนั้นจึงเป็นของเจ้าของคน บุรุษผู้ทำไร่นางทั้งสองต่าง "พอใจ" และสรรเสริญพญาสมมติราชาว่า "บังกับบัญชาเป็นธรรม" และตัดสินนิทานมโนสารอำมาตย์ว่าดีถึงแก่อคติ บังกับคดีนี้เป็นธรรม

จะเห็นว่าคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ได้กล่าวถึงความยุติธรรมว่าหมายถึงการตัดสินที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่คู่กรณีทั้งคู่

Plato กล่าวถึง "ความยุติธรรม" ว่าหมายถึงการให้ในสิ่งที่บุคคลควรได้ และการที่คนเราหรือสิ่งของอยู่ในฐานะที่เหมาะสมก็เป็นความยุติธรรม

เสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ (พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์, เลขาธิการกฎหมาย) ได้ทรงให้ความหมายของคำว่า "ยุติธรรม" ดังนี้

เราจะต้องระวังอย่าคิดเอากฎหมายไปปนกับความดีความชั่ว ถ้าความยุติธรรม

กฎหมายเป็นคำสั่ง เป็นแบบที่เราจะต้องประพฤติตาม แต่กฎหมายนั้นบางทีก็จะชั่ว
 ใด ถ้าไม่เป็นยุติธรรมก็ใด ความดีความชั่วอะไรก็ อะไรชั่ว ถ้าอะไรเป็น "ยุติธรรม"
 อะไรไม่ยุติธรรม มีข้อที่จะเกิดขึ้นหลายแห่ง เช่น ความศาสนาต่าง ๆ แดกกฎหมาย
 นั้นเกิดขึ้นใดแห่งเดียวคือจากผู้ปกครองแผ่นดิน ถ้าผู้ปกครองแผ่นดินอนุญาตเท่านั้น
 ในเมืองไทยคำพิพากษาเก่า ๆ และคำพิพากษาเคี้ยววันทวย อาจความยุติธรรม
 ขึ้นตั้งเสมอ ๆ และคำที่เรียกว่ายุติธรรมเป็นคำไม้ดี เพราะเป็นการที่ทุกคนเห็น
 ต่างกันตามนิสัยซึ่งไม่เป็นเกียรติของกฎหมาย กฎหมายต้องเป็นยุติจะเอียงแปลก
 ออกไปไม้ดี แต่เราเอียงไคว่าอย่างไรเป็นยุติธรรม ไม่ยุติธรรมทุกเมื่อทุกเรื่อง

กรมหลวงพิชิตปรีชากร (อ้างถึงใน วัชรวิชัย สุทธิสงคราม 2518: 576)

ได้กล่าวถึง "ความยุติธรรม" เป็นบทกลอนว่า

เป็นขามี่เจ้าครอบครัว	ครองตน อยู่แน่
หึงศักดิ์อกคัจฉน	ผ่องแผ้ว
มั่นจิตค้อย่างคิดสุภณธ	กว่ายุติ ธรรมแน่
จึงชอบชื่อจักรแก้ว	อยู่ใตบทมालย์
ยุติธรรมนั้นเกิดด้วย	น้ำใจ เองแน่
เหตุหมายดวงฤทัย	เที่ยงหมั่น
ไปทรงหวาดหวั่นไหว	เพื่อเหตุ โคนแน่
จึงนับว่าผู้นั้น	กอบพร้อมธรรมควร

Sir Alfred Danning (1955: 4 อ้างถึงใน จิตติ ทิงศภัทย์ 2519:

50-51) กล่าวว่า

คนเป็นผู้สร้างกฎหมายขึ้นส่วนความยุติธรรมนั้นเป็นความรู้สึกของคนไม่มีใคร
 สร้างขึ้น นักกฎหมายจึงไม่สามารถบังคับความรับผิดชอบในการที่กฎหมายไม่สอดคล้อง
 กับความยุติธรรมไปใด การที่กฎหมายจะบังคับใช้ใด ผลตามบทบัญญัติหรือการที่คน
 ทั้งหลายทำตามกฎหมาย ก็เพราะความสำนึกว่ากิจการที่กฎหมายบัญญัติให้ทำนั้นเป็น
 การถูกต้องสมควรที่จะต้องทำตามที่บัญญัติขึ้นนั้น คือสอดคล้องกับ "ความยุติธรรม"

Danning นิยามคำว่า "ยุติธรรม" ว่า "อย่างใกล้ชิดที่สุดที่เราจะนิยามคำว่า
 ยุติธรรมได้ก็เพียงว่าเป็นสิ่งที่สมาชิกของชุมชนผู้มีจิตใจที่ถูกต้องที่ชอบเชื่อว่าเป็นธรรม"

พระยาอรรถการีย์นิพนธ์ (2503: 12) ให้ความหมายของคำว่า "ยุติธรรม"

ความยุติธรรมก็คือความนึกคิดของบุคคลแม้กฎหมายก็มาจากความนึกคิดของบุคคล
 คือวิวัฒนาการของกฎหมายมาจากความนึกคิดของบุคคล ทวยเหตุนี้เราจะปฏิเสธ

ว่าไม่มีความยุติธรรมตามความนึกคิดของบุคคลเสียเลยก็ย่อมจะเป็นไปไม่ได้ นั่นคือความยุติธรรมมีความหมาย และมีตามความนึกคิดของบุคคลด้วยเหมือนกัน ปัญหาที่มีว่าความยุติธรรมตามกฎหมายกับความยุติธรรมตามความนึกคิดของบุคคลนั้นจะปล่อยให้เหมือนอย่างนั้นหรือก็ไม่ควรจะให้ปล่อยใหม่ และความยุติธรรมตามกฎหมายต้องเป็นไปตามความยุติธรรมที่ถูกต้อง คือถ้าหากว่าบุคคลคิดว่าอะไรเป็นความยุติธรรมเป็นการถูกต้องแล้วกฎหมายควรเป็นอย่างนั้น ถ้าเป็นไปอย่างอื่นก็เป็นกฎหมายที่ไม่เป็นไปตามความคิดเห็นของประชาชน

ศาสตราจารย์จิติ ตึงศภัทท์ (2519: 50) ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องของความยุติธรรม ไว้ดังนี้

ตามความเห็นของศาลฎีกาที่ 144/2459 วินิจฉัยว่า ความยุติธรรมแปลว่าความประพฤติอันชอบด้วยพระราชกำหนดกฎหมายเท่านั้น ความเห็นส่วนตัวบุคคลย่อมแปรปรวนไปต่าง ๆ ไม่มียุติเป็นยุติธรรมไปใคร่เลยซึ่งความยุติธรรมตามความหมายในคดี คือความยุติธรรมตามกฎหมาย (justice according to law) อย่างไรก็ตามก็ยังมีกรณีเช่นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 27, 44, 57(3) และ 87 ศาลอาจพิจารณาถึงและมีคำสั่ง "เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม" ไม่แสดงว่าโดยทั่วไปกฎหมายก็เป็นกฎหมายอาจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับความยุติธรรม แต่ก็อาจมีกรณีที่กฎหมายกับความยุติธรรมไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็ได้ แม้แต่กฎหมายเองก็ยอมให้ศาลสั่งเป็นอย่างอื่นได้เพื่อ "ความยุติธรรม" การที่มีคำใช้อยู่ 2 คำ คือ กฎหมายคำหนึ่ง ความยุติธรรมคำหนึ่งก็แสดงอยู่ในตัวแล้วว่าหาใช่สิ่งเดียวกันเสมอไม่ การที่นักกฎหมายจะยึดถือแต่กฎหมายไม่คำนึงถึงความยุติธรรมตามความหมายทั่วไปนั้นเป็นความเห็นความเข้าใจที่แคบไปกว่าที่ควรจะเป็น . . .

จากความหมายของคำว่า "ยุติธรรม" ตามแนวความคิดของนักปราชญ์และปรมาจารย์ทางกฎหมายถึงกล่าวข้างต้นเราพอจะสรุปความหมายของคำว่า "ยุติธรรม" ได้เป็น 2 ความหมาย คือ ความหมายแรกหมายถึงความยุติธรรมตามตัวบทกฎหมาย โดยถือว่ากฎหมายเป็นสิ่งที่เป็นอย่างที่สุดที่สามารถจะประสิทธิประสาทความยุติธรรมได้ทั่วถ้วนทุกคน กฎหมายจะไม่เลือกใช้เลือกปฏิบัติต่อใคร เป็นการเฉพาะตัว ทุกคนอยู่ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายเดียวกันทั้งสิ้น กฎหมายจึงเป็นข้อกำหนดข้อบังคับให้คนในสังคมยึดถือปฏิบัติตามภายใต้แนวความคิดที่ว่ากฎหมายเป็นความยุติธรรมที่คนในสังคมจะได้รับเสมอภาคกัน ความหมายอีกอย่างหนึ่งหมายถึงความยุติธรรมตามความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมความยุติธรรมตามความหมายนี้บางครั้งอาจจะขัดแย้งกับความยุติธรรมตามตัวบทกฎหมายก็ได้ เพราะฉะนั้นจึงขึ้นอยู่ว่าจะแก้ไขความยุติธรรมตาม

กฎหมายให้สอดคล้องกับความยุติธรรมตามความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคม หรือจะเปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมให้สอดคล้องกับกฎหมาย

จากความหมายของ "ความยุติธรรม" ที่กล่าวมานั้น ความหมายที่เราจะนำมาเชื่อมโยงถึงการดำเนินการระงับข้อพิพาทขององค์กรศาลาประนอมข้อพิพาทนั้นก็คือความหมายในแง่ที่ว่า ความยุติธรรมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมร่วมกันว่าสิ่งใดยุติธรรม สิ่งใดไม่ยุติธรรมซึ่งในแง่นี้ทจนานุกรมได้ให้ความหมายของความยุติธรรมว่า "คือ ความเที่ยงธรรม ความชอบธรรม ความชอบด้วยเหตุผล" (ทจนานุกรม 2525: 875) ดังนั้นความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมที่จะรู้สึกว่าเป็นสิ่งใดมีความยุติธรรมหรือไม่นั้นก็คือการแสดงออกซึ่งการยอมรับ และความพอใจว่าสิ่งนั้นชอบธรรม ถ้าหากคนส่วนใหญ่ในสังคมมีความรู้สึกพอใจและยอมรับในสิ่งใดนั้นย่อมแสดงว่าสิ่งนั้นมีความยุติธรรมเกิดขึ้นแล้ว ตรงจุดนี้เราจะนำไปวิเคราะห์การประนีประนอมข้อพิพาทของศาลาการหมู่บ้านว่าได้สร้างความรู้สึกพอใจและยอมรับต่อคู่กรณีที่น่าข้อพิพาทมาให้ตัดสินหรือไม่ หากคู่กรณีเกิดความรู้สึกพอใจและยอมรับแล้วย่อมแสดงว่าการประนีประนอมเพื่อระงับข้อพิพาทใดขององค์กรศาลาประนอมข้อพิพาทนั้นสร้างความยุติธรรมให้แก่คนในสังคมหมู่บ้านได้

4. แนวความคิดและหลักการทางกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวกับการระงับข้อพิพาท

ในปัจจุบันเมื่อเกิดมีการทะเลาะเบาะแว้งกันไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตาม เมื่อต่างฝ่ายต่างไม่ยอมกันก็ย่อมกลายเป็นคดีความกันขึ้นมา แล้วคดีความนั้นก็จะถูกดำเนินการไปตามกระบวนการขั้นตอนของกฎหมายจนในที่สุดก็จะถึงกระบวนการพิจารณาตัดสินคดีความโดยสถาบันศาลซึ่งกว่าจะถึงขั้นตอนนี้ก็ปรากฏว่าคู่ความทั้งสองฝ่ายต่างต้องเสียเงิน เสียเวลาไปไม่น้อยเลยทีเดียวเพื่อยุติคดีระหว่างคนให้สิ้นสุดลง

การระงับข้อพิพาทเป็นวิธีการที่จะช่วยให้คู่พิพาทไม่ต้องเสียเงิน เสียเวลาเพื่อหาจุดยุติของคดีความจนถึงขั้นตอนของศาล เราจะมาพิจารณาดูว่าในทางกฎหมายนั้นได้กล่าวถึง "การระงับข้อพิพาท" ไว้ว่าอย่างไรบ้างโดยจะแบ่งการศึกษาในส่วนนี้ออกเป็น 3 เรื่อง คือ

4.1 ประเภทของข้อพิพาท

4.2 ประเภทของการระงับข้อพิพาท

4.3 วิธีการระงับข้อพิพาท

4.1 ประเภทของข้อพิพาท

ประเภทของข้อพิพาทแบ่งออกเป็น 3 ประเภทด้วยกันคือ

4.1.1 ข้อพิพาททางแพ่ง

ข้อพิพาททางแพ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการโต้แย้งในสิทธิและหน้าที่ของแต่ละบุคคล สิทธิของบุคคลในทางแห่งนั้นเป็นผลประโยชน์หรือส่วนได้เสียที่กฎหมายรับรองและคุ้มครอง ซึ่งเกิดขึ้นโดยผลของกฎหมายหรือโดยนิติกรรมสัญญา หรือจากจารีตประเพณีท้องถิ่น เมื่อบุคคลใดมีสิทธิทางแพ่งเกิดขึ้นย่อมก่อให้เกิดข้อพิพาทขึ้นที่เกี่ยวของด้วยมีหน้าที่ต้องกระทำการหรืองดเว้นกระทำการใดที่จะมีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของผู้ทรงสิทธินั้น และเมื่อฝ่ายมีหน้าที่ไม่ทำตามหน้าที่ของตนก็กระทำการใด ๆ ก็คือที่ยังผลให้ฝ่ายผู้ทรงสิทธิต้องเสียสิทธิไปหรือได้รับความเสียหาย ผู้มีหน้าที่นั้นย่อมจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือกระทำการอื่นใดเพื่อให้ผู้ทรงสิทธิได้รับประโยชน์ตามสิทธิของเขาและเพื่อชดเชยความเสียหายที่เขาได้รับ เพราะฉะนั้นข้อพิพาททางแพ่งนี้จะเกิดขึ้นเมื่อทั้งผู้ทรงสิทธิและผู้มีหน้าที่ต่างโต้แย้งสิทธิและหน้าที่กัน ข้อพิพาททางแพ่งนี้ถือว่าเป็นข้อพิพาทส่วนบุคคล ดังนั้นกฎหมายจึงยินยอมให้มีวิธีการระงับข้อพิพาทได้ทุกกรณี

4.1.2 ข้อพิพาททางอาญา

ข้อพิพาททางอาญาเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับการกระทำผิดอาญา ความผิดอาญาหมายถึงความผิดที่เกิดจากการกระทำใด ๆ อันเป็นการขัดต่อความสงบสุข ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน และเป็นการกระทำที่กฎหมายซึ่งใช้ในขณะนั้นบัญญัติว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

ความผิดอาญาแยกเป็น 2 ลักษณะคือ

4.1.2.1 ความผิดอาญาแผ่นดิน หมายถึงความผิดที่

ผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายไม่อาจจะชดเชยความหรือเลิกคดีต่อกันได้ แม้ว่าผู้เสียหายจะไม่คิดใจเอาความใด ๆ กับผู้กระทำผิดก็ตาม บ้านเมืองหรือรัฐก็ไม่ยอมชดเชยคองนำตัวผู้กระทำความผิดไปลงโทษเพราะกฎหมายถือว่าเป็นความผิดที่รัฐเป็นผู้เสียหายด้วย

เนื่องจากก่อให้เกิดความไม่สงบและขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน แต่ถ้าเป็นคดีบางประเภทที่มีโทษเล็ก ๆ น้อย ๆ อัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ หรือคดีอาญาที่มีโทษปรับสถานเดียวซึ่งพนักงานสอบสวนมีอำนาจเปรียบเทียบปรับได้ก็ให้สามารถตกลงยอมความกันได้

4.1.2.2 ความผิดอาญาต่อส่วนตัวหรือความผิดอาญาอันยอมความได้ หมายถึงความผิดที่ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดอาจตกลงยินยอมเลิกแล้วต่อกันได้ ลักษณะความผิดอันยอมความได้นั้นเป็นความผิดต่อส่วนตัวคือเป็นความผิดที่เอกชน (ประชาชน) คนใดคนหนึ่งเป็นผู้เสียหายโดยเฉพาะผู้อื่นหรือประชาชนทั่วไปไม่มีส่วนได้เสียด้วย ทั้งนี้ผู้เสียหายจึงตกลงไม่เอาความกับผู้กระทำผิดได้และเมื่อยอมความกันแล้วผู้เสียหายจะนำคดีมาฟ้องร้องอีกไม่ได้

การยอมความในกรณีความผิดอาญาต่อส่วนตัวนี้ผู้เสียหายจะต้องกระทำดังต่อไปนี้

4.1.2.2.1 กรณีเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นผู้เสียหายจะต้องไม่ไปร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน

4.1.2.2.2 กรณีที่ร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนแล้วและเรื่องอยู่ในระหว่างการสอบสวนอยู่ ผู้เสียหายต้องดำเนินการแจ้งถอนคำร้องทุกข์นั้นเสีย

4.1.2.2.3 กรณีที่พนักงานสอบสวนสั่งเรื่องขึ้นสู่การพิจารณาของศาล ผู้เสียหายจะต้องดำเนินการถอนฟ้อง

ความผิดอาญาอันยอมความกันได้หรือความผิดอาญาต่อส่วนตัวที่กฎหมายระบุไว้มีดังนี้

- ความผิดเกี่ยวกับการค้า ม.272
- ความผิดเกี่ยวกับเพศกรณีข่มขืนกระทำชำเรา ม.276 ว.1, 281 และ การทำอนาจาร ม.278, 281, 284
- ความผิดคอเสรีภาพและชื่อเสียง ม.309-311, 321
- ความผิดฐานเปิดเผยความลับ ม.322-324
- ความผิดฐานหมิ่นประมาท ม.326-333

- ความผิดฐานฉ้อโกง ม.341-347 เว้น ม.343
- ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้ ม.349-350
- ความผิดฐานฉกฉวย ม.352-355
- ความผิดฐานทำให้เสียหาย ม.358-359
- ความผิดฐานบุกรุก ม.362-364

นอกจากนี้ในบางกรณีกฎหมายก็มีไว้โดยชัดแจ้งว่าให้ยอมความกันได้ แต่สามารถยอมความกันได้ซึ่งก็คือความผิดที่เกิดขึ้นจากการกระทำอันเกี่ยวกับความสัมพันธ์อันเสียกันไม่ไ้ของคู่กรณี (ประมวลกฎหมายอาญา ม.71) ได้แก่

- กรณีที่สามีกระทำต่อภริยา หรือภริยากระทำต่อสามี
- กรณีที่บุพการีได้แก่ บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย และทวด ผู้สืบสันดาน ได้แก่ ลูกหลานเหลน คือ กระทำต่อกัน ทั้งนี้ยกเว้นกรณีบุพการีบุพการีกระทำต่อผู้รับบุตรบุญธรรม (ฎีกาที่ 956/2509)
- กรณีที่พี่น้องร่วมบิดา มารดาเดียวกัน กระทำต่อกัน

การกระทำของบุคคลดังกล่าวนี้แม้ว่าจะ เป็นคดีความผิดอาญาและกฎหมายไม่ไว้โดยชัดแจ้งไว้ให้เป็นความผิดอันยอมความกันได้ก็ตาม กฎหมายให้ถือว่าสามารถยอมความกันได้ในความผิดต่อไปนี้ คือ ความผิดฐานลักทรัพย์ ความผิดฐานวิ่งราวทรัพย์ ความผิดฐานฉ้อโกง, ฉกฉวย, ทำให้เสียหาย และความผิดฐานบุกรุก

4.1.3 ข้อพิพาททางแพ่งเกี่ยวเนื่องทางอาญา

การกระทำผิดบางอย่างผู้กระทำความผิดทั้งทางแพ่งและทางอาญา เนื่องจากการกระทำนั้นเข้าองค์ประกอบความผิดทางอาญาในขณะที่เกิดขึ้นยังทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายด้วย ลักษณะของการกระทำที่เป็นความผิดทางแพ่งเกี่ยวเนื่องทางอาญา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญานั้นผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบตามกฎหมายอาญาและยังต้องชดเชยค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายอีกด้วย เพราะฉะนั้นข้อพิพาทในลักษณะนี้จะระงับลงได้ก็ต่อเมื่อคู่พิพาทตกลงประนีประนอมกันทั้งคดีทางอาญาและคดีแพ่งด้วย ถ้าตกลงเฉพาะคดีแพ่งโดยไม่ไ้กล่าวถึงความผิดทางอาญานั้นจะมีผลต่อเนื่องถึงการยอมความในทางอาญาไม่ ในทำนองเดียวกันการยอม

ความในทางอาญาอย่างเดียวกันที่มีผลรวมถึงการประนีประนอมในทางแพ่งไม่ และในกรณีที่ เป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญานี้ก็ต้องพิจารณาเห็นว่าคดีอาญานั้น เป็นคดีอาญาอันยอมความกันได้หรือไม่ด้วย ซึ่งถ้าเป็นคดีอาญาแผ่นดินซึ่งยอมความกันไม่ได้ก็จะประนีประนอมยอมความกันไม่ได้เฉพาะคดีแพ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

4.2 ประเภทของการระงับข้อพิพาท

โดยทั่วไปการระงับข้อพิพาทโดยประชาชนกฎหมายกำหนดไว้เป็น 2 วิธี คือ

4.2.1 การระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการ (arbitrator)

การระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการเป็นการระงับข้อพิพาททางแพ่งซึ่งคู่พิพาทไม่ประสงค์จะให้ศาลเป็นผู้พิจารณาพิพากษาคดี เพราะบางครั้งเมื่อข้อพิพาทเกิดขึ้นและไม่อาจจะตกลงกันได้จนนำมาสู่การพิจารณาของศาลนั้น การต่อสู้ในลักษณะที่เรียกว่า "คำความ" กันนั้นย่อมทำให้ทั้งคู่เสียเงิน เสียทองมากมาย ดังนั้นเพื่อมิให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวกฎหมายจึงเปิดโอกาสให้มีการระงับข้อพิพาทกันได้โดยใช้อุญาโตตุลาการ

อนุญาโตตุลาการตามความหมายในพจนานุกรม (2525: 875) หมายถึง "บุคคลที่คู่กรณีพร้อมใจกันตั้งขึ้นเพื่อให้ชำระตัดสินข้อพิพาท"

ในทางกฎหมาย อนุญาโตตุลาการมี 2 ประเภทคือ

- อนุญาโตตุลาการนอกศาล หมายถึงอนุญาโตตุลาการที่คู่พิพาทตกลงตั้งกันเองโดยศาลไม่ได้รับรู้ด้วย และมอบปัญหาข้อพิพาทของคนให้อนุญาโตตุลาการมีอำนาจในการตัดสินชี้ขาดได้
- อนุญาโตตุลาการในศาล หมายถึงอนุญาโตตุลาการที่คู่พิพาทขออนุญาตีสืบตั้งตั้งเพื่อให้เป็นผู้ตัดสินไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของตน

ผลของการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการ ถ้าหากเป็นอนุญาโตตุลาการในศาล ศาลจะพิพากษาคดีไปตามที่อนุญาโตตุลาการพิจารณาคัดสิน แต่ถ้าเป็นอนุญาโตตุลาการนอกศาลคู่พิพาทจะต้องนำคำตัดสินของอนุญาโตตุลาการไปให้ศาลพิพากษาเพื่อให้มีผลตามกฎหมาย

คำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการที่ศาลพิพากษาแล้วนั้นจะนำไปอุทธรณ์ หรือฎีกา

อีกไม่ได้เว้นแต่คำชี้ขาดนั้นผิดหรือขัดต่อกฎหมาย

การระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการนี้ใช้ได้เฉพาะข้อพิพาทในทางแพ่งเท่านั้น

4.2.2 การระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยประนีประนอม

การระงับข้อพิพาทโดยวิธีนี้ได้ 2 ลักษณะ คือ

4.2.2.1 Mediation เป็นการให้คนกลางซึ่งอยู่ระหว่างคู่กรณีทั้งสองทำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแต่มิใช่การตัดสินผูกมัด และการไกล่เกลี่ยจะไม่มีผลผูกพันบังคับให้คู่กรณีต้องปฏิบัติตามถ้าหากคู่กรณีไม่เต็มใจ

4.2.2.2 Conciliation ลักษณะจะคล้าย ๆ กับการไกล่เกลี่ยโดยวิธี Mediation จะต่างกันตรงที่ว่า Conciliation จะมีลักษณะความเป็นทางการมากกว่าโดยอาจจะมีการตั้งเป็นคณะกรรมการมีระเบียบกฎเกณฑ์หรือมีกฎหมายรองรับให้ทำหน้าที่

การไกล่เกลี่ยทั้ง 2 วิธีดังกล่าวนี้เมื่อคู่กรณีทั้งคู่ยินยอมแล้วควรจะให้คู่พิพาททำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน โดยทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบเป็นสำคัญ ผลของสัญญาประนีประนอมยอมความนี้จะมีผลให้คู่พิพาทต้องผูกพันตามข้อตกลงที่ทำกันไว้

ในกรณีที่คู่สัญญาดังกล่าวฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามสัญญาประนีประนอมยอมความที่ทำกันไว้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิที่จะนำสัญญาดังกล่าวไปฟ้องร้องยังศาลได้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 850-852 บัญญัติไว้ว่า อันว่าประนีประนอมยอมความนั้นถือสัญญาซึ่งผู้เป็นคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายระงับข้อพิพาทอันใดอันหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ หรือจะมีขึ้นนั้นให้เสร็จไปค้ำชั่งยอมผ่อนผันให้แก่กัน

4.3 วิธีการระงับข้อพิพาท

จากประเภทของการระงับข้อพิพาทที่กล่าวมาแล้ว คราวนี้เราจะมาดูว่าในทางปฏิบัติที่เป็นอยู่มีวิธีการระงับข้อพิพาทดังกล่าวไปใช้อย่างไรและโดยใครบ้าง

ตามกฎหมายในขณะนั้นนี้มีหน่วยงานและองค์กรที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมอยู่หลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็น ตำรวจ อัยการ ศาล ตลอดจนฝ่ายปกครอง หน่วยงานและองค์กรเหล่านี้นอกจากจะมีอำนาจในการจับกุม สอบสวน พิจารณา คดีตามกฎหมายแล้ว ยังมีอำนาจหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยประนีประนอมเพื่อระงับข้อพิพาทด้วย หน่วยงานและองค์กรใดจะมีอำนาจหน้าที่ในการระงับข้อพิพาทอย่างไร และมีลักษณะเป็นการระงับข้อพิพาทในแบบใดจะกล่าวรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.3.1 ตำรวจ

ตามกฎหมายนั้นตำรวจมีหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาททั้งคดีแพ่งและคดีอาญาซึ่ง เป็นความผิดอันยอมความได้โดยหากผู้เสียหายมีความต้องการที่จะระงับข้อพิพาท ตำรวจก็จะทำหน้าที่เป็นคนกลางลงบันทึกเพื่อทำสัญญาประนีประนอมของทั้งสองฝ่ายซึ่งจะมีผลให้คดีนั้นระงับสิ้นสุดลง

4.3.2 อัยการ

กรมอัยการมีหน้าที่หลักคือเป็นโจทก์ของแผ่นดิน แต่ในขณะเดียวกันก็มีนโยบายสำคัญอย่างหนึ่งคือการพยายามระงับข้อพิพาทของคดีความต่าง ๆ ที่สามารถยอมความกันได้ วิธีการระงับข้อพิพาทของอัยการก็ทำโดยการเรียกคู่กรณี ทั้ง 2 ฝ่ายมาสอบสวนหาข้อเท็จจริงเมื่อมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาร้องขอความช่วยเหลือ เมื่อสอบสวนแล้วอัยการจะพยายามไกล่เกลี่ยให้คู่พิพาทประนีประนอมยอมความกันโดยจะพยายามชี้แจงให้คู่กรณีทราบว่าไม่ว่าฝ่ายใดจะชนะในการนำคดีความขึ้นสู่ศาลก็ตาม คู่กรณีทั้งสองก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายและเสียเวลาด้วยทั้งคู่ซึ่งถ้าหากคู่พิพาทมีความเข้าใจ และเห็นพ้องด้วยก็จะไกล่เกลี่ยประนีประนอมกันและทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรไว้

4.3.3 ฝ่ายปกครอง

งานหลักของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยก็คือการ "บำบัดทุกข์ บำรุงสุข" ซึ่งทำกรมการปกครองต้องมีหน้าที่ต่าง ๆ มากมายโดยเฉพาะหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในเขตการปกครองและการไกล่เกลี่ยประนีประนอม

เพื่อระงับข้อพิพาทก็เป็นหน้าที่หนึ่งของฝ่ายปกครองในการรักษาความสงบเรียบร้อย
จึงกล่าว

ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ได้
ระบุอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองคือนายอำเภอให้มีอำนาจหน้าที่ในทางกระบวนการ
ยุติธรรมตามมาตรา 87 และ 108 ไว้ดังนี้

มาตรา 87 ระบุว่า "กรมการอำเภอต้องให้ราษฎรที่มีกิจ
ธุระหาได้ทุกเมื่อ ถ้าราษฎรมาร้องทุกข์ต่ออย่างใด ซึ่งกรมการอำเภอควรช่วยได้ต้อง
ช่วยตามสมควร"

ตามกฎหมายที่ระบุทำให้นายอำเภอมีหน้าที่ที่จะต้องเข้าไป
ไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาทหากว่ามีผู้เดือดร้อนมาร้องทุกข์ไม่ว่าจะเป็นข้อพิพาทในทาง
แพ่งหรือทางอาญา นายอำเภอมีหน้าที่ที่จะต้องไกล่เกลี่ยประนีประนอม แต่ทั้งนี้จะต้องเป็น
โดยความสมัครใจของคู่พิพาทที่จะมอบให้นายอำเภอเป็นผู้ระงับข้อพิพาท ดังนั้นการ
ระงับข้อพิพาทของนายอำเภอตามกฎหมายนี้จึงมีลักษณะเป็นแบบ Mediation หรือ
Conciliation นั่นคือนายอำเภอจะมีหน้าที่เป็นเพียงผู้ไกล่เกลี่ยเพื่อให้คู่กรณียอม
ความกันเท่านั้นมิใช่ผู้ทำการพิพากษาคำว่าถูกหรือผิด ดังนั้นถ้าหากคู่กรณีไม่เต็มใจที่จะ
ยอมความกันก็สามารถนำคดีความไปฟ้องร้องยังศาลต่อไปได้

มาตรา 108 กำหนดอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอดังนี้

กรมการอำเภอมีอำนาจฝ่ายตุลาการในทางความแพ่งดังต่อไปนี้
ข้อ 1 ความแพ่งที่มีทุนทรัพย์พิพาทไม่เกิดสู่อุณหภูมิบาท ซึ่งมูลคดีเกิดขึ้นในอำเภอ
นั้น หรือผู้ถูกร้องมีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอนั้น ถ้าผู้ร้องมาร้องขอต่อนายอำเภอ
ให้เรียกผู้ถูกร้องมาไกล่เกลี่ยและเปรียบเทียบแล้วตกลงกันโดยมิต้องไปยื่นฟ้อง
ต่อศาล ก็ให้กรมการอำเภอมีอำนาจออกหมายเรียกผู้ถูกร้องมาไกล่เกลี่ยและ
เปรียบเทียบได้

ข้อ 2 ถ้ากรมการอำเภอเปรียบเทียบโจทก์จำเลยไม่ตกลงกันก็ให้ยกเลิกคดี
เรื่องนั้น และให้เขาไปฟ้องร้องกันยังโรงศาล

ข้อ 3 ในการเปรียบเทียบความแพ่งที่ว่ามาในข้อก่อน ถ้าโจทก์จำเลยสัญญาจะ
ยอมตกลงตามคำพยาน หรือคำชี้ขาดของผู้ใดให้กรมการอำเภอมีอำนาจที่จะหมาย
เรียกผู้นั้นมาเบิกความหรือชี้ขาดให้คดีเรื่องนั้นเป็นอันแล้วแก่กันได้

ข้อ 4 ในการเปรียบเทียบความแพ่งนี้ ถ้ายอมกันแล้วให้กรมการอำเภอเขียน

ข้อความที่ตกลงกัน และให้ทั้งสองฝ่ายกับกรมการอำเภอเช่นในใบ ขอมันนั้นและมอบให้ทั้งสองฝ่ายถือไว้ ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ทำตามขอม ให้อีกฝ่ายหนึ่งมีอำนาจที่จะเอาใบขอมนั้นไปร้องยังโรงศาล ขอให้ศาลบังคับตามขอม

ข้อ 5 คดีที่กรมการอำเภอเปรียบเทียบขอมกันแล้วให้ถือว่าเหมือนคดีที่อนุญาตให้ตุลาการไต่พิพากษาเป็นเด็ดขาด ฝ่ายใดจะเอาคดีนั้นกลับไปร้องฟ้องอีกไม่ได้

ตามกฎหมายนี้ นายอำเภอมีอำนาจในการไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาททางแพ่งที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน 20,000 บาท และในการระงับข้อพิพาทนายอำเภอมีอำนาจออกหมายเรียกคู่กรณีมาเปรียบเทียบได้ ดังนั้นการระงับข้อพิพาทโดยนายอำเภอตามกฎหมายนี้จึงมีลักษณะเป็นอนุญาโตตุลาการ (arbitrator) ตามข้อ 5 ของมาตรานี้ โดยที่เมื่อคู่กรณีตกลงให้นายอำเภอเป็นผู้ระงับข้อพิพาทและตกลงประนีประนอมข้อพิพาทกันแล้วคู่พิพาทจะต้องปฏิบัติตามคำประนีประนอมนั้นจะนำคดีไปฟ้องร้องต่อศาลอีกไม่ได้ อีกฐานะหนึ่งนายอำเภอเป็นผู้ไกล่เกลี่ยในลักษณะของซึ่งจะมีผลเช่นเดียวกับมาตรา 87

นอกจากนายอำเภอซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองจะมีหน้าที่ในการระงับข้อพิพาทในระดับอำเภอแล้ว ในระดับตำบลและหมู่บ้าน พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ก็ได้ระบุหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านและกำนัน (ตัวกำนันนั้นมีสถานะเป็นผู้ใหญ่บ้านด้วย) ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในตำบลหมู่บ้านตามมาตรา 27 ดังนี้

ผู้ใหญ่บ้านเป็นหัวหน้าของราษฎรในหมู่บ้านของตนตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ มีหน้าที่และอำนาจในการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยของราษฎรดังนี้คือ

ข้อ 1 ที่จะรักษาความสงบและความสุขสำราญ ช่วยป้องกันความทุกข์ภัยของลูกบ้านตามสมควร และที่สามารถจะทำได้ การที่กล่าวนี้ถ้าสมควรจะต้องปรึกษาหารือและช่วยกันกับเพื่อนผู้ใหญ่บ้านก็ดี กับกำนันนายตำบลก็ดีที่เป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้านที่จะต้องปฏิบัติให้สมควรแก่การที่จะรักษาประโยชน์และความสุขของลูกบ้าน ซึ่งโดยมอบไว้ให้เป็นธุระในพระราชบัญญัตินี้

ตามกฎหมาย กำนันและผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในเขตท้องที่การปกครองของตน ดังนั้นถ้าหากราษฎรมีเรื่องเดือดร้อน

และมาร้องขอให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านช่วยก็เป็นหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในฐานะ
 เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองในระดับตำบล หมู่บ้าน ที่จะต้องแก้ไขปัญหานั้น เช่นเดียวกัน
 ถ้าหากมีผู้นำข้อพิพาทมาให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านช่วยไกล่เกลี่ยแล้ว กำนันและผู้ใหญ่บ้าน
 ก็สามารจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทได้ในลักษณะของผู้ไกล่เกลี่ย (mediator)
 หรือผู้ประนีประนอม (conciliation) หรือแม้แต่การเป็นอนุญาโตตุลาการ
 (arbitrator) ก็ได้

บทบาทของเจ้าหน้าที่รัฐโดยเฉพาะฝ่ายปกครองในการระงับข้อพิพาท
 นอกจากบุคคลทั้งที่กล่าวมาแล้วยังมีองค์กรอีกองค์กรหนึ่งซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของ
 ฝ่ายปกครองคือ คณะกรรมการกลางหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง หรือที่เรียก
 สั้น ๆ ว่า อพป. องค์กรนี้มีอำนาจหน้าที่ในการระงับข้อพิพาทด้วยแต่มีความแตกต่าง
 ไปจากผู้นำที่ระงับข้อพิพาทที่กล่าวมาแล้วเนื่องจากผู้ที่กล่าวมาข้างต้นล้วนเป็นเจ้าหน้าที่
 ของรัฐแต่ คณะกรรมการกลางหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเองนั้นเป็นราษฎรในท้อง
 ถิ่นที่ไ้รับการเลือกตั้งกันขึ้นมาเอง ความที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหาร
 หมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง พ.ศ. 2522 โดยจะมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นเพียง
 คณะที่ปรึกษาเท่านั้น ดังนี้

หมู่บ้านหนึ่งมีคณะกรรมการกลางคณะหนึ่งประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้านเป็นประธาน
 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการสภาตำบล ผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้านเป็นกรรมการกลาง
 โดยตำแหน่ง และในหมู่การเลือกตั้งกรรมการกลางผู้ทรงคุณวุฒิจากราษฎรในหมู่บ้าน
 นั้นมีจำนวนอย่างน้อยห้าคนอย่างมากที่สุดไม่เกินเจ็ดคน เป็นกรรมการกลาง
 กรรมการกลางผู้ทรงคุณวุฒิจะมีเท่าใดให้เป็นไปตามที่นายอำเภอกำหนดตามสภาพ
 เศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้าน . . .

ให้มีที่ปรึกษาคณะกรรมการกลาง และคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ประจำหมู่บ้าน
 โดยความจำนวนที่เห็นสมควร ซึ่งนายอำเภอแต่งตั้งจากข้าราชการหรือผู้ที่มีความ
 สามารถที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับหมู่บ้านนั้น

คณะกรรมการหมู่บ้าน อพป. มีหน้าที่ต่าง ๆ หลายหน้าที่เพื่อรักษาความสงบ
 เรียบร้อยรวมทั้งพัฒนาความเจริญภายในหมู่บ้าน และหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งที่มีการระบุ
 ไว้ในกฎหมายด้วยก็คือ หน้าที่ในการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน โดยกฎหมาย
 ใ้ระบุไว้ตามมาตรา 14 ในพระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนาและ

ป้องกันตนเอง พ.ศ.2522 (อ้างถึงใน ราชกิจจานุเบกษา 2522 ฉบับพิเศษ เล่ม 96 ตอนที่ 75 หน้า 27) ดังนี้

(8) ประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างราษฎรในหมู่บ้านเกี่ยวกับความแห้ง เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความยุติธรรม เมื่อใดดำเนินการอย่างใดแล้ว ให้รายงานให้นายอำเภอทราบ

การระงับข้อพิพาทโดยหน่วยงานและองค์กรทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นการดำเนินการที่มีอยู่ก่อนแล้วตามตัวบทกฎหมาย แต่ในขณะนี้ได้มีการทดลองจัดตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่ในการระงับข้อพิพาทในระดับหมู่บ้านขึ้นมาใหม่ นั่นคือ "ศาลาประนอมข้อพิพาท" ซึ่งองค์กรในการระงับข้อพิพาทขององค์กรใหม่นี้จะแตกต่างจากหน่วยงานและองค์กรที่มีอยู่แล้ว ตรงที่ว่าเป็นการดำเนินการโดยประชาชนในท้องถิ่นเองทั้งหมดโดยไม่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินการพิจารณาการระงับข้อพิพาทด้วยแต่อย่างใด

สมมติฐานในการศึกษาวิจัย

เมื่อนำเอาแนวความคิดและทฤษฎีทั้ง 4 แนวตั้งที่กล่าวมาแล้วมาพิจารณา เพื่อวิเคราะห์วิจัยถึงบทบาทของศาลาประนอมข้อพิพาทในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในจังหวัดกำแพงเพชรว่าเป็นไปตามแนวความคิดและทฤษฎีดังกล่าวหรือไม่ การวิจัยนี้จึงกำหนดสมมติฐานของการวิจัยดังนี้

1. "ศาลาประนอมข้อพิพาท" เป็นองค์กรที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง
2. ความสำเร็จของ "ศาลาประนอมข้อพิพาท" ขึ้นอยู่กับการยอมรับของตุลาการหมู่บ้าน คู่พิพาท และประชาชนในหมู่บ้าน โดยความยอมรับนั้นขึ้นอยู่กับพื้นฐานแห่งค่านิยมในสังคมชนบท
3. วิธีการระงับข้อพิพาทโดยใช้องค์กร "ศาลาประนอมข้อพิพาท" ก่อให้เกิดความยุติธรรมในระดับหมู่บ้านได้
4. การระงับข้อพิพาทโดยองค์กร "ศาลาประนอมข้อพิพาท" มีผลให้คดีความต่าง ๆ ที่จะขึ้นสู่กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายลดน้อยลง

การออกแบบการศึกษาวิจัยและระเบียบวิธีการวิจัย

1. แผนงานการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการศึกษาวิจัยจะได้จากวิธีการวิจัย 2 แบบ คือ

1.1 การวิจัยเอกสาร

1.2 การวิจัยภาคสนาม จะใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการ

สัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้

2. ลักษณะของประชากร

ในการศึกษาและวิจัยภาคสนามนั้นกำหนดให้บุคคลดังต่อไปนี้เป็นประชากร คือ

2.1 บุคลากรหมู่บ้าน หมายถึงผู้ที่ทำหน้าที่ในการพิจารณาไกล่เกลี่ย และตัดสินข้อพิพาท คณะบุคลากรหมู่บ้านในแต่ละหมู่บ้านจะประกอบด้วย ประธานบุคลากร 1 ท่าน และกรรมการบุคลากร 3-5 ท่าน

2.2 คูพิพาท หมายถึงคู่กรณีที่มีข้อพิพาทกันและกันนำข้อพิพาทดังกล่าว ไปสู่การพิจารณาของคณะบุคลากรหมู่บ้าน

2.3 ชาวบ้าน หมายถึงราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่มีการจัดตั้ง ศาลาประนอมข้อพิพาท และเป็นผู้ที่รับรู้และเข้าใจเรื่องราวความเป็นมาของศาลา ประนอมข้อพิพาทที่พอสมควร

การสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่างตามแบบสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้มุ่ง สัมภาษณ์เพื่อให้ทราบถึงความคิดเห็นและการยอมรับของกลุ่มประชากรที่มีคอบทบาทของ ศาลาประนอมข้อพิพาทในการรักษาความสงบเรียบร้อย

3. ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง และวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

- บุคลากรหมู่บ้าน กำหนดให้ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นบุคลากรทุกท่านในหมู่บ้าน ที่กำหนดไว้เป็นกลุ่มตัวอย่างประมาณ 30 ราย
- คูพิพาท กลุ่มตัวอย่างของเราจะใช้วิธีการคัดเลือกจาก สาระบบความที่จัดห้าขึ้น ซึ่งสาระบบความนี้เป็นแบบ ฟอรัมสำหรับลงบันทึกรายชื่อและคำประนีประนอม

- ความชอบคู่มือการคัดเลือกกระทำภายใต้หลัก
เกณฑ์ว่าข้อพิพาทนั้นเป็นข้อพิพาทที่ชาวบ้านทั่วไป
ในหมู่บ้านนั้นให้ความสนใจ และผู้วิจัยสามารถ
ติดตามตัวคู่มือทั้ง 2 ฝ่ายมาทำการสัมภาษณ์ได้
จำนวนประมาณ 10 คู่ หรือ 20 คน
- ชาวบ้าน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างจากกลุ่มประชากรในหมู่บ้าน
ที่กำหนดไว้จำนวนประมาณ 30 คน

4. ลักษณะของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้การวิจัยจากเอกสารและปรากฏ
ที่เกิดขึ้นจริงส่วนหนึ่ง และแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์อีกส่วนหนึ่ง

แบบสัมภาษณ์จะมี 3 ชุด คือ

- ก. แบบสัมภาษณ์สำหรับตุลาการหมู่บ้าน ประกอบด้วยแนวคำถาม
ดังนี้

ส่วนที่ 1 ประวัติส่วนบุคคล ได้แก่

- ชื่อ นามสกุล

- อายุ

- ที่อยู่

- การศึกษา

- อาชีพ

ส่วนที่ 2 ความรู้สึกและความคิดเห็นที่มีต่อองค์กรศาลาประยอม

ข้อพิพาท แนวคำถามคือ

- ความคิดเห็นและความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการเลือกตั้ง
ตุลาการหมู่บ้าน

- ความรู้สึกที่ได้รับเลือกให้เป็นตุลาการหมู่บ้าน

- ความคิดเห็นและความรู้สึกในระหว่างปฏิบัติหน้าที่ตุลาการหมู่บ้าน

- ความคิดเห็นถ้าหากได้รับการเลือกตั้งซ้ำอีกหลังจากครบวาระ
ครั้งแรกแล้ว

- การให้บริการอบรมความรู้ทางกฎหมาย
  - ระยะเวลาที่คิดว่าเหมาะสมสำหรับตำแหน่งตุลาการหมู่บ้าน
  - จำนวนตุลาการหมู่บ้านที่เหมาะสมในแต่ละหมู่บ้าน
  - ข้อเสนอแนะที่จะช่วยให้ศาลาประนอมข้อพิพาทประสบผลสำเร็จมากขึ้น
- ข. แบบสัมภาษณ์สำหรับคู่มือพิพาท ประกอบด้วยแนวคำถามดังนี้
- ส่วนที่ 1 ประวัติส่วนบุคคล ได้แก่
- ชื่อ นามสกุล
  - อายุ
  - ที่อยู่
  - การศึกษา
  - อาชีพ
- ส่วนที่ 2 ความรู้สึกและความคิดเห็นที่มีต่อองค์กรศาลาประนอมข้อพิพาท แนวคำถามคือ
- ความพึงพอใจและความคิดเห็นที่มีต่อองค์กรศาลาประนอมข้อพิพาท
  - ความคิดเห็นต่อการดำเนินการระงับข้อพิพาทของตุลาการหมู่บ้าน
  - ความพึงพอใจในคำไกล่เกลี่ยของตุลาการหมู่บ้าน
  - ผลการระงับข้อพิพาทและการนำผลดังกล่าวไปปฏิบัติ
  - ความรู้สึกคุ้นเคยในตัวของตุลาการหมู่บ้าน
  - ความเคารพ นับถือที่มีต่อตุลาการหมู่บ้าน
  - ความคิดเห็นที่ว่าตุลาการหมู่บ้านมีความยุติธรรมในการระงับข้อพิพาทหรือไม่ เพียงใด
  - ข้อเสนอแนะเพื่อทำให้ศาลาประนอมข้อพิพาทประสบผลสำเร็จมากขึ้น
- ค. แบบสัมภาษณ์สำหรับกลุ่มชาวบ้าน ประกอบด้วยแนวคำถามดังนี้
- ส่วนที่ 1 ประวัติส่วนบุคคล ได้แก่

- ชื่อ นามสกุล

- อายุ

- ที่อยู่

- การศึกษา

- อาชีพ

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นที่มีต่อองค์กรศาลาประนอมข้อพิพาท

- ความคิดเห็นที่มีต่อตุลาการหมู่บ้าน

- ความคิดเห็นที่มีต่อวิธีการระงับข้อพิพาท

- ความคิดเห็นที่มีต่อผลของการระงับข้อพิพาท

- ความคิดเห็นที่มีต่อองค์กรศาลาประนอมข้อพิพาท

5. การดำเนินการตามแผนงานการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้อาศัยการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 3 แหล่งคือ

ก. เอกสาร อันได้แก่ หนังสือสั่งการต่าง ๆ ของจังหวัด รายงาน
การประชุม ฯลฯ เป็นต้น

ข. การตอบแบบสัมภาษณ์ของกลุ่มประชากรตัวอย่าง

ค. สภาพแห่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

จากแผนงานการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ กำหนดให้
ขอบเขตหรือพื้นที่ในการวิจัยเป็นอำเภอใด อำเภอหนึ่ง เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ
สังคม ประเพณี วัฒนธรรม ของอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดกำแพงเพชรมีลักษณะคล้ายคลึง
ใกล้เคียงกัน และในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกอำเภอคลองขลุงเป็นพื้นที่ในการ
วิจัย

อำเภอคลองขลุงประกอบด้วยพื้นที่การปกครอง 14 ตำบล 132 หมู่บ้าน
อาชีพส่วนใหญ่ของราษฎรประมาณ 90 % ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม

การจัดตั้ง "ศาลาประนอมข้อพิพาท" ในอำเภอคลองขลุงนับตั้งแต่
เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2526 จนถึงปัจจุบันได้จัดตั้งไปแล้วเป็นจำนวน 107 แห่ง

การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างประชากรในอำเภอคลองขลุงนั้นเราแบ่งกลุ่ม
ตัวอย่างประชากรออกเป็น 3 กลุ่มคือ ตูลาการหมู่บ้าน คู่พิพาท และชาวบ้านในอำเภอ

โดยมีจำนวนดังนี้

- ตุลาคมหมู่บ้าน จำนวน 30 คน
- คุ้มพิทาห์ จำนวน 10 คุ้ม หรือ 20 คน
- ชาวบ้านทั่วไป จำนวน 30 คน

6. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้ส่วนหนึ่งจะอาศัยข้อมูลจากเอกสาร และสภาพแห่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเกี่ยวกับการจัดตั้งองค์กร "ศาลาประนอมข้อพิทาห์" อีกส่วนหนึ่งเป็นข้อมูลที่ได้อจากการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ ข้อมูลทั้งสองส่วนนี้เราจะมาศึกษาโดยอาศัยแนวความคิดทางทฤษฎีที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นกรอบและแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่การทดสอบสมมติฐานทั้ง 4 ข้อดังนี้ คือ

6.1 สมมติฐานข้อที่ 1 เราจะศึกษาว่าการระงับข้อพิทาห์โดยองค์กร "ศาลาประนอมข้อพิทาห์" ที่จัดตั้งขึ้นภายในหมู่บ้านนั้นเป็นเรื่องของประชาชนในหมู่บ้านดำเนินการกันเองหรือไม่ นับตั้งแต่การเลือกผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นตุลาการหมู่บ้าน วิธีการดำเนินการระงับข้อพิทาห์ ซึ่งเราจะวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวความคิดทางทฤษฎีรัฐศาสตร์ในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองของประชาชน

6.2 สมมติฐานข้อที่ 2 เราจะศึกษาว่า "ศาลาประนอมข้อพิทาห์" เป็นองค์กรที่ได้รับการยอมรับบนพื้นฐานแห่งความนิยมในสังคมชนบทจริงหรือไม่ โดยศึกษาจากความพึงพอใจของตุลาการหมู่บ้าน คุ้มพิทาห์ และชาวบ้านในอำเภอที่มีศาลาประนอมข้อพิทาห์ตลอดจนสาเหตุที่ให้หรือไม่ให้การยอมรับของบุคคลเหล่านั้น

การยอมรับและความพึงพอใจของตุลาการหมู่บ้าน เราจะดูจากความภูมิใจที่ได้รับเลือกตั้ง ความต้องการที่จะเป็นตุลาการหมู่บ้าน ความพร้อมที่จะเป็นตุลาการหมู่บ้าน ฯลฯ

การยอมรับและความพึงพอใจของคุ้มพิทาห์ เราจะดูจากความพอใจในผลของการระงับข้อพิทาห์ และการยอมรับปฏิบัติตามคำประนีประนอมที่ตกลงกันได้

การยอมรับและความพึงพอใจของชาวบ้าน เราจะดูจากความพอใจในวิธีการและผลของการระงับข้อพิทาห์ และความต้องการที่จะให้มี "ศาลาประนอมข้อพิทาห์" ต่อไป

6.3 สมมติฐานข้อที่ 3 เราจะศึกษาว่า การระงับข้อพิพาทโดยองค์กร ศาลาประนอมข้อพิพาทก่อให้เกิดความยุติธรรมหรือไม่ ซึ่งความยุติธรรมนี้เราจะพิจารณา จากการยอมรับและความพึงพอใจของคู่พิพาทที่มีต่อคำไกล่เกลี่ยที่เกิดขึ้นในการระงับข้อพิพาทของตุลาการหมู่บ้าน

6.4 สมมติฐานข้อที่ 4 เราจะศึกษาว่า "ศาลาประนอมข้อพิพาท" ที่ทดลองจัดตั้งขึ้นมีส่วนทำให้ลดความค่าง ๆ ซึ่งจะขึ้นสู่กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมาย ลดลงหรือไม่ โดยดูจากจำนวนสถิติคดีที่เกิดขึ้นในจังหวัดกำแพงเพชร และจำนวนคดีความต่าง ๆ ที่ถูกนำขึ้นสู่การพิจารณาประนีประนอมของศาลาประนอมข้อพิพาทตลอดจนผลของการประนีประนอมความนั้น

การทดสอบสมมติฐานทั้ง 4 ข้อดังกล่าว เราจะอาศัยข้อมูลจากเอกสาร สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริงตลอดจนข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างประกอบกัน

ทั้งหมดที่กล่าวมาก็เป็นสภาพความเป็นมาและความสำคัญของการศึกษาวิจัยในเรื่องของ "ศาลาประนอมข้อพิพาท" วัตถุประสงค์ในการวิจัยเรื่องนี้ ประโยชน์ที่จะได้จากการศึกษาวิจัย ขอบเขตในการศึกษาวิจัย กรอบแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สมมติฐานในการศึกษาวิจัย รวมทั้งการออกแบบการศึกษาวิจัยและระเบียบวิธีการวิจัย ในบทต่อไปเราจะกล่าวถึง องค์กร "ศาลาประนอมข้อพิพาท" ว่ามีโครงสร้างและกระบวนการดำเนินงานอย่างไร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย